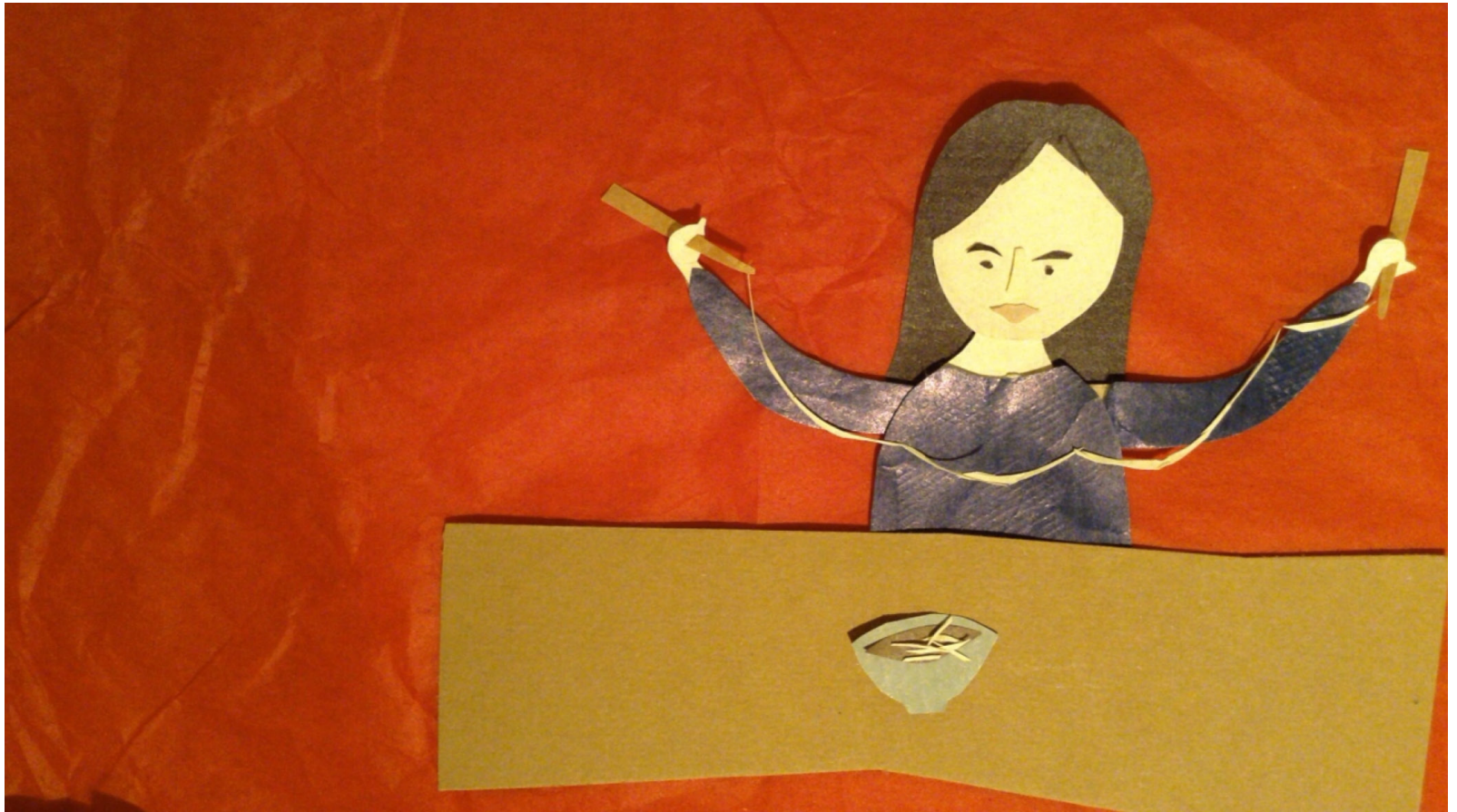

Een wereld van verschil

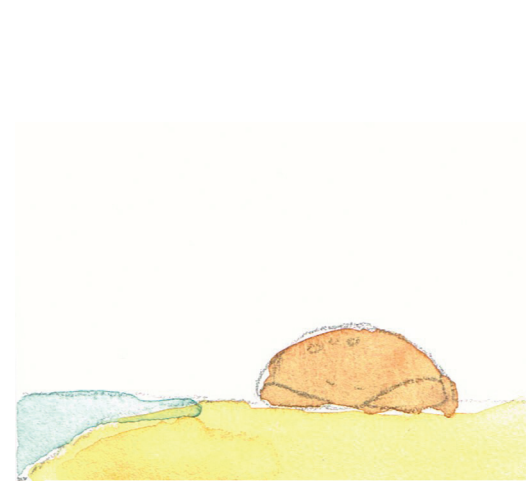

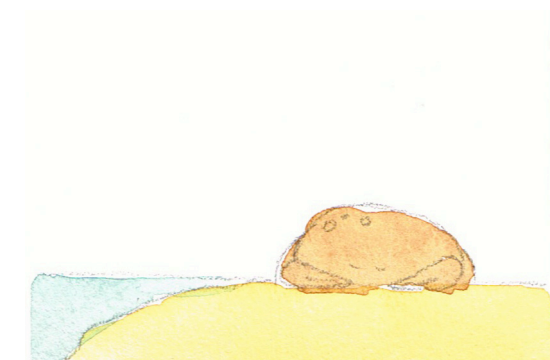
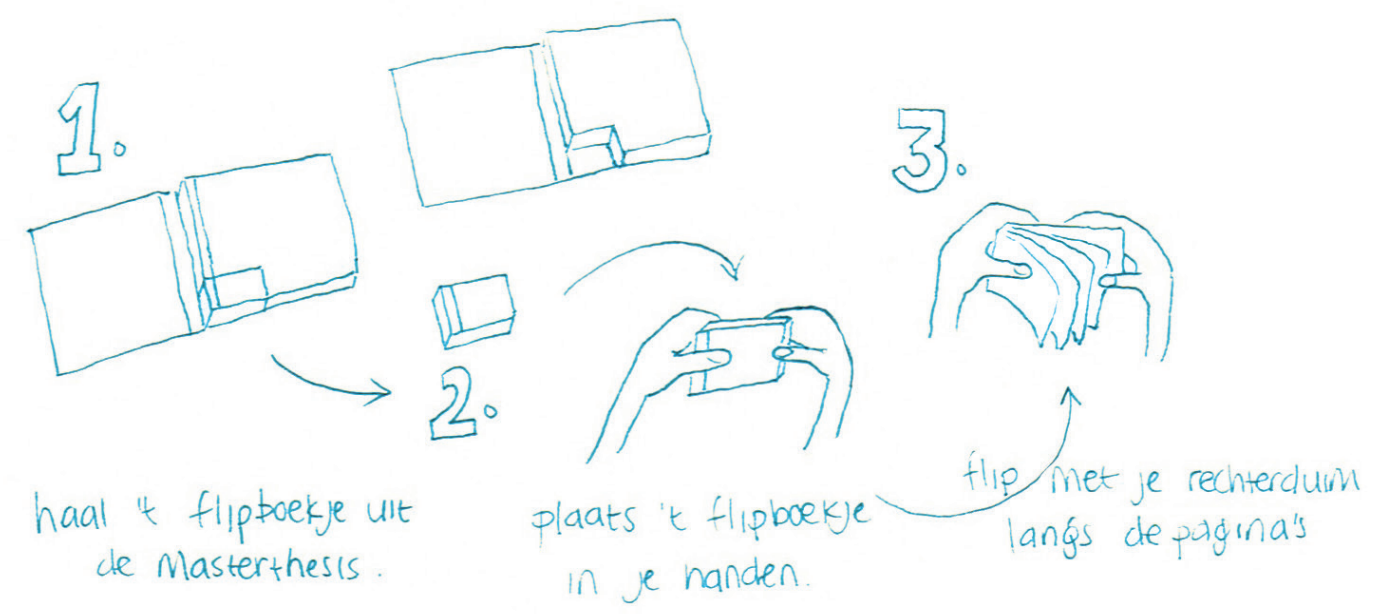
Een kwalitatieve onderzoekstocht naar de relatie tussen interlandelijk geadopteerden en het kunstenaarschap

Door Rozemarijn Nelum Thushari Tromp | studentnummer Hanzehogeschool 121881
Master Kunsteducatie, Hanzehogeschool Groningen & NHL Hogeschool Leeuwarden, juli 2016

Alle rechten voorbehouden.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

Samenvatting

Vanaf eind jaren zestig bestaat interlandelijke adoptie. Vanuit onder andere Korea zijn kinderen ter adoptie afgestaan aan westerse landen, zoals Nederland. Inmiddels is deze eerste groep geadopteerden volwassen en leiden zij een Nederlands leven. Tegelijkertijd is er bij een groot aantal geadopteerden de drang op zoek te gaan naar hun biologische familie, of willen ze zich de cultuur van het land van herkomst eigen maken.

Toen ik drie maanden was, ben ik vanuit Sri Lanka geadopteerd en opgegroeid in Nederland. Ik heb tot vier jaar geleden gedacht dat ik niets met mijn adoptie wilde doen. Belangrijke gebeurtenissen in mijn leven hebben ervoor gezorgd dat ik toch onderzoek ben gaan doen naar de invloed van 'interlandelijk geadopteerd' zijn.

De master Kunsteducatie was de reden dat ik het onderzoek naar mezelf heb uitgebreid tot onderzoek naar andere geadopteerden die als kunstenaar werken. Het doel van dit onderzoek was om erachter te komen op welke manier een 'dubbele identiteit' of het gevoel van ontbreken van een identiteit van invloed is op het werk van een interlandelijk geadopteerde kunstenaar. Het onderzoek is waardevol zowel voor de culturele- en educatieve sector als voor de wereld rondom interlandelijke adoptie. Ook geeft het meer inzicht in de belevingswereld van de interlandelijk geadopteerde binnen een westers systeem.

Om in kaart te kunnen brengen op welke manier professionele kunstenaars die geadopteerd zijn het thema adoptie verwerken in hun kunst, heb ik zeven respondenten gevraagd hun verhaal te vertellen. Deze verhalen waren allemaal zeer interessant en uniek. Veel thema's die omschreven worden in onderzoek naar geadopteerden en/of kunst kwamen aan de orde, zoals 'er bij willen horen', 'racisme' of 'land van herkomst'. Maar er werden ook nieuwe thema's aangedragen, zoals 'dankbaarheid' of de ingewikkelde familieconstructies in het opgroeiende gezin, waar niet of nauwelijks in bestaand onderzoek over geschreven wordt.

De voornaamste conclusies die uit het onderzoek getrokken kunnen worden zijn: kunst kan waardevol zijn voor geadopteerden die hun eigen identiteit onderzoeken via kunst, het kan een goed middel zijn om zich te uiten en ook om zich te verbinden met bijvoorbeeld het land van herkomst of biologische familie.

Omdat het om een relatief klein onderzoek gaat met een beperkt aantal respondenten, wordt vervolgonderzoek aanbevolen.

Keywords: interlandelijke adoptie, kunst, identiteit

Abstract

International adoption started in the late sixties. Children were given up for adoption from Korea, and later on from other countries, to western countries like the Netherlands. These first adopted children are nowadays grown-ups and live a Dutch life. At the same time there is a big group of international adoptees that feel the urge to find their biological family or want to bond with the culture of the country in which they were born.

When I was three months old I was adopted from Sri Lanka and raised in the Netherlands. Until four years ago I did not want to confront myself with adoption issues. Important events in my life changed this view and made me do research on the impact of being internationally adopted.

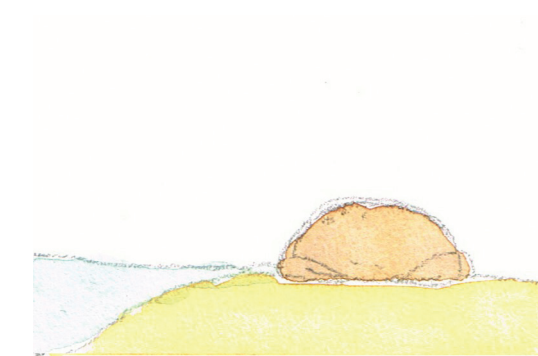
During the Master of Education in Art I decided to expand my research on myself to other artists who are also internationally adopted. The purpose of this study was to find out in what way a feeling of a 'double identity' or a feeling of a lack of identity was of influence in the art work of an international adoptee. This study is of value for the cultural and educational field, as well as for those who are involved or affected by adoption. It also gives insight into the perception of an international adoptee in a western system.

To survey in which way artists, who are adopted, implement the topic 'adoption' in their artwork I asked seven respondents to tell their personal story. These stories were all very interesting and unique. They talked about many topics that are also described in studies about adoptees or art, such as a sense of belonging, racism or the country of origin. However, they also talked about novel topics that are hardly being addressed in existing studies, such as gratitude or the difficult family structures where the child is raised.

The main conclusions of my study are: art can aid adoptees who are exploring their identity through art, art can be a good way to express oneself and art also provides a means to make connections, for example, with the country of birth or roots of the adoptee.

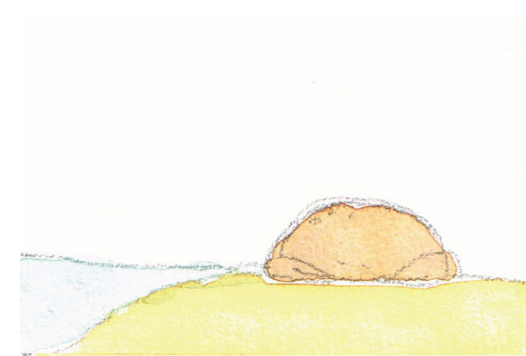
As this is a relatively small study, with a limited number of respondents, further study is recommended.

Keywords: international adoption, art, identity

Inhoudsopgave

Samenvatting	6	Still uit animatie 'Echte Koreaan?'	37
Abstract	7	4 Resultaten	39
1 Inleiding	11	4.1 Redenen om kunstenaar te worden	39
1.1 Hoe het begon	11	4.2 Inspiratie	42
1.2 Onderzoeksvraag	13	4.3 Invloeden	43
1.3 Doelstelling	14	4.4 Wat is waar?	44
1.4 Relevantie	14	4.5 Nieuwe inzichten vanuit de respondenten	47
1.5 Water geven	14	Still uit animatie 'Babyfoto's'	51
2 Theoretisch kader	17	5 Conclusie	53
2.1 Identiteit culturele identiteit adoptie transnationale adoptie	17	5.1 Arts-based research conclusie	54
2.2 Ontstaan van een identiteit	18	5.2 Aanbevelingen	56
2.3 (Interlandelijke) adoptie	22	Ayubowan	58
2.4 Knelpunten bij de identiteitsvorming van geadopteerden	22	Bronnenlijst	61
2.5 Ontwikkelingsstadia voor de geadopteerde	24	Literatuur	61
2.6 Andere uitdagingen voor de geadopteerde	27	Filmografie	63
2.7 Conclusie over de besproken theorie	28	Bijlage	64
2.8 Praktische kaders kunstenaarsprofiel	29	Tabel zeven levensfase Erik Erikson	64
3 Methode	31	Uitleg bij de gebruikte kleuren	66
3.1 Introductie van de respondenten	32		
3.2 Analyse van de data	33		
3.3 Arts-based research	34		

1 Inleiding

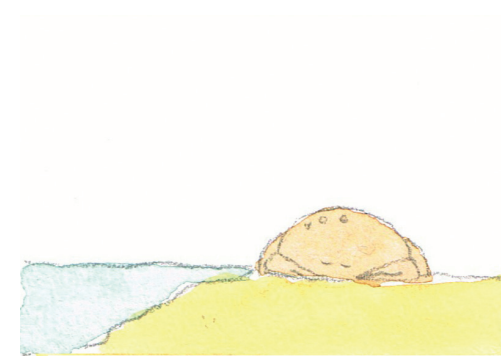
1.1 Hoe het begon

In maart 1982 ben ik, als drie maanden jong meisje, vanuit Sri Lanka geadopteerd. Ik ben opgegroeid in Hardenberg, waar ik een heel fijne jeugd heb gehad, met mijn (adoptie) vader, moeder en twee zussen die niet geadopteerd zijn. Tijdens mijn middelbare schoolperiode was ik veel bezig met muziek maken en tekenen. Ik besloot naar de Kunstacademie in Groningen te gaan. Nadat ik als animator afgestudeerd was, ben ik als zelfstandig kunstenaar gaan werken en heb ik twee jaar later de BIK-opleiding (Beroepskunstenaar In de Klas) gedaan. Inmiddels was ik drie keer naar Sri Lanka terug geweest met mijn (adoptie)familie. In die periode was ik niet bezig met het zoeken naar biologische familie. Wel merkte ik dat het land een grote aantrekkingskracht op me had en dat ik me er heel erg thuis voelde. De geur was wat mij het meest aansprak. En natuurlijk de kleuren, de smaken en de heerlijke warmte. En eindelijk viel ik niet zo op en herkende ik mezelf in gezichten op straat, kleur en dikte van het haar en uitdrukkingen of gebaren.

In oktober 2012 zag ik de animatiefilm 'Couleur de peau: Miel' van Chung Henin. Deze animatie raakte me diep. Waarschijnlijk was dat omdat ik sowieso al enigzins in de knoop zat met mezelf. Dit kwam in eerste instantie niet door adoptie-gerelateerde zaken. Maar ik had wel, net voor het zien van deze animatie, besloten met mijn adoptie aan de slag te gaan, omdat ik voelde dat ik steeds minder over mezelf begreep. De animatie raakte me diep, omdat daarin bepaalde adoptiezaken erg mooi en confronterend in beeld gebracht werden waar ik mezelf in herkende. Zoals het wantrouwen tegenover de omgeving, het willen ontkennen van het geadopteerd zijn en het dromen over hoe het leven in het geboorteland zou zijn. Vanaf dat moment ben ik me gaan verdiepen in wat adoptie voor me heeft betekend en leerde ik veel andere geadopteerden kennen, die ik voor die tijd niet per se opzocht. Door deze verdieping kwam ik erachter dat er in mijn hele leven veel 'kleine' gebeurtenissen hebben plaatsgevonden die mij er mee confronteerden dat ik geadopteerd was, maar dat ik dit toen niet op die manier zag. Bijvoorbeeld de zwangerschappen van mijn zussen confronteerde mij met het feit dat ik niet volgens de 'normale' manier in het gezin ben gekomen. De vanzelfsprekendheid waarmee mijn moeder in die periode vertelde over haar zwangerschap van mijn zussen, deed mij beseffen dat dat verhaal over mij niet bestond. Maar ook de gelijkenis die ik tussen mijn zussen en mijn nichtjes en neefje zie, details waar ik misschien meer op let dan anderen, doen me realiseren dat ik eigenlijk ergens anders hoor.

Omdat ik animator ben, wilde ik de verdieping over mijn adoptie vormgeven in mijn werk. Alleen ik wist niet hoe. Wat wil ik verwerken in mijn kunst? Is dat de dagelijkse confrontatie dat ik er anders uitzie dan de mensen in mijn omgeving, of dat er geen verhaal is over mijn geboorte. En op welke manier kan ik verbinding maken met de cultuur in Sri Lanka? In eerste instantie ben ik dit onderzoek alleen aangegaan. Dit deed ik door nog eens naar Sri Lanka te gaan en met andere ogen het land in me op te nemen. Ik volgde bijvoorbeeld een dansles van een heel beroemde Kandy-dancer¹. Nog steeds bleef de vraag op welke manier ik in Nederland dit deel van mezelf kan verwerken in mijn kunst. Dit is de reden dat ik tijdens het tweede jaar van de Master Kunsteducatie op zoek ben gegaan naar verhalen van andere geadopteerden die als professioneel kunstenaar werkzaam zijn en thema's als identiteit en/of adoptie verwerken in hun kunst.

¹ De Kandydance is een traditionele dans in Sri Lanka, ontstaan in de oude Koningsstad Kandy, in het midden van het land. De dans wordt alleen met percussie begeleid. Jaarlijks wordt er tijdens de Perahera, een optocht met de tand van Boeddha, op deze traditionele wijze gedanst. Tegenwoordig wordt er ook bij andere feesten op deze wijze gedanst.

Leeswijzer

In dit onderzoek zal eerst het theoretisch kader neergezet worden. Daarna zal de methode beschreven worden, waarna de analyse van de data volgt. Uit het theoretisch kader en de analyse van het empirische onderzoeksgedeelte zal een conclusie worden getrokken. Daaruit volgen aanbevelingen voor vervolg onderzoek.

1.2 Onderzoeksvraag

Doordat ik in de loop der tijd met veel geadopteerden heb gesproken, ben ik goed op de hoogte welke thema's rondom adoptie in hun leven spelen. Zo komt een thema als 'identiteit' regelmatig terug. Voor mijn onderzoek wil ik graag in gesprek gaan met geadopteerde kunstenaars, om te onderzoeken op welke manier ze hun kunst inzetten om te leren omgaan met de thema's 'identiteit' en 'adoptie'. Mijn onderzoeksvraag is daarom:

Welke betekenis hebben de thema's 'identiteit' en 'adoptie' op het kunstenaarschap van een interlandelijk geadopteerde kunstenaar en op welke manier verwerken zij deze in hun kunst?

Deelvragen die hieruit voortkomen zijn:

1. Op welke manier is het hebben van een dubbele identiteit of het ontbreken van een (culturele) identiteit van invloed op het maken van kunst bij een geadopteerde kunstenaar?
2. Wat zijn redenen voor een geadopteerde om kunstenaar te worden?
3. En welke betekenis willen ze met hun kunst overbrengen op de buitenwereld?²

In het onderzoek gaat het er om bij geadopteerde kunstenaars inzicht te krijgen in hoe de twee thema's '(culturele) identiteit' en 'adoptie' zich in hun leven tot elkaar verhouden. In hoeverre zijn zij bezig met een zoektocht naar hun culturele identiteit? Speelt adoptie een rol bij het gebrek hebben aan, of het ervaren van een dubbele identiteit? En helpt het kunstenaarschap in de zoektocht naar een culturele identiteit en/of de verwerking van adoptie?

² Ik ben me ervan bewust dat deze vraag niet voortvloeit uit de hoofdvraag. Ik wil hier wel graag aandacht aan besteden in mijn onderzoek, omdat de toeschouwer een belangrijk element kan zijn voor een kunstenaar. Ook wil ik dit onderzoeken omdat het aansluit bij de aanleiding van dit onderzoek vanuit mijn kunstenaarspraktijk.

1.3 Doelstelling

Doel van dit onderzoek is om een link te leggen tussen geadopteerden op zoek naar hun identiteit en het maken van kunst. Op deze manier wil ik inzicht geven in de manier waarop de geadopteerde met die 'dubbele' identiteit leren omgaan door hun kunst. Ik onderzoek of, op welke manier en welke motivatie(s) de geadopteerde kunstenaar heeft om de thema's

'identiteit' en 'adoptie' in zijn kunst te verwerken. Omdat het een beschrijvend onderzoek is, breng ik de situaties van de geadopteerde kunstenaars in kaart. Daarbij wil ik graag een bijdrage leveren aan onderzoek naar geadopteerden, dat vaak over negatieve aspecten uit hun leven gaat. Met dit onderzoek wil ik juist de positieve kant belichten, door me te focussen op de invloed van kunst op de geadopteerde en te laten zien dat dit zijn of haar welzijn verbetert.

1.4 Relevantie

Het onderzoek is voor veel verschillende doelgroepen waardevol. In de eerste plaats is het een aanvulling op onderzoek binnen de culturele sector. Ook verrijkt het de adoptiewereld. Veel respondenten gaven aan dat ze het een heel interessant onderzoek vinden en er erg blij mee zijn dat ze op deze manier hun verhaal konden vertellen. Het gaf ze het gevoel dat ze konden bijdragen aan het in kaart brengen van de geadopteerde kunstenaar en wat kunst voor een geadopteerde kan doen. Dat redenen om kunst te maken soms vanuit een negatief gevoel kunnen voortkomen, maar dat het verwerken van moeilijke gevoelens in kunst de geadopteerde juist wat positiefs brengt. Het onderzoek is een positieve bijdrage aan het stigma dat geadopteerden hebben. In onderzoeken die ik over geadopteerden heb gelezen en in berichtgeving in de media wordt, naar mijn mening, alleen de negatieve kant van de geadopteerde belicht. De negatieve invloed, discriminatie door, of het westerse denken van, de omgeving wordt daarin bijna niet meegenomen, terwijl deze minstens zo belangrijk is. Dit onderzoek heeft dus ook een maatschappelijk doel, omdat het aansluit bij het huidige discriminatiedebat, haalt de geadopteerde uit het negatief daglicht en bekijkt het grotere geheel om de geadopteerde heen. Met deze masterthesis wil ik graag een positieve bijdrage leveren aan het onderzoek over geadopteerden.

Het onderzoek is zeker interessant voor de kunsteducatiesector. Zo draagt het bij aan het inzicht dat kunsteducatie een stimulans is voor de lerende om te ervaren dat men zich op een andere manier kan uiten door kunst te maken. Ook laat het onderzoek zien dat educatie geven vanuit je passie veel moois brengt, voor zowel de docent als de leerling.

1.5 Water geven

Voor de master Kunsteducatie heb ik in het eerste jaar mijn visie op kunsteducatie³ geschreven. In deze visie 'Water geven' bespreek ik het belang van educatie als overdracht en stimulans om te kunnen groeien. Het gaat er volgens mij niet om anderen iets aan te leren, maar ze handvatten te geven en ze te laten zien hoe ze deze in kunnen zetten zodat ze zich kunnen ontwikkelen.

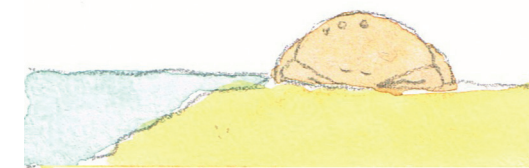
Voor mij is het belangrijk dat ik als kunstdocent mijn expertise overdraag aan anderen, maar ook dat ik wat van hen kan leren. Met deze instelling creëer je als docent bij elke overdracht een wisselwerking. En op deze manier ben je altijd een lerende docent. Deze dubbelrol gaat voor mij verder dan de wisselwerking tussen docent en student. Als mens kun

je je blijven ontwikkelen, of dit nou leren is binnen een instituut, zoals een school, of via andere kanalen waar overdracht plaatsvindt. 'A life long learning' lijkt mij van groot belang om je te blijven ontwikkelen en een meerwaarde te creëren om te kunnen doceren.

Als kunstdocent vind ik het met name belangrijk dat kinderen en jongeren leren over en door kunst. Door middel van kunst kun je de wereld om je heen onderzoeken en beter leren begrijpen. Je kunt meer inzicht krijgen in je omgeving, andere mensen en jezelf. Kinderen krijgen door goed kunstonderwijs met verschillende disciplines te maken en leren zo welke kunstuiting bij hen past om op onderzoek uit te gaan in hun eigen wereld.

Uit de interviews blijkt dat een aantal van de geadopteerden ook waarde hecht aan kunsteducatie. Een aantal respondenten vindt de overdracht van hun kunstdiscipline van belang, om zo aan anderen te laten zien wat kunst kan bewerkstelligen. Ook het delen van kennis met het land van herkomst speelt een rol in het leven van de geadopteerde kunstenaar. Op deze manier verbindt hij zichzelf met zijn geboorteland en geeft hij kinderen de kans om kennis te verkrijgen in kunstdisciplines waar ze misschien minder toegang tot hebben.

³ Informatie over kunsteducatie wordt gegeven door het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) en is te vinden op de website LKCA (www.lkca.nl/cultuuronderwijs/wat-is-cultuuronderwijs). Door het LKCA wordt kunsteducatie in het kort als volgt gedefinieerd: 'Doelbewust leren over en door middel van kunst via gerichte instructie, zowel binnen- als buitenschools. Kunsteducatie kent drie aspecten die al dan niet gezamenlijk voorkomen: productie (kunst maken), receptie (kunst beschouwen) en reflectie (nadenken over kunst).'

“All I wanted was simply to be like all the other kids - white - but I couldn't pass the color test”

Meehan, geadopteerde aboriginal
(‘Identity and Culture’, 2004, p. 56)

2 Theoretisch kader

In dit onderzoek wordt gekeken naar de invloed van het hebben van een dubbele identiteit of het ontbreken van een identiteit op het maken van kunst door een geadopteerde kunstenaar. De begrippen die ik uitwerk in het theoretisch kader zijn: identiteit, culturele identiteit en adoptie⁴. De literatuur die ik hiervoor gelezen heb is: ‘Identity and Culture: Narratives of Difference and Belonging’ door Chris Weedon (2004), ‘Geadopteerd, een leven lang op zoek naar jezelf’ door David Brodzinsky, Marshall Schechter en Robin Marantz Henig (2008), de inauguratie ‘Verwantschap weven: vertelpraktijken en culturele herinnering in transnationale adoptie’ door Lies Wesseling (2014) en ‘Je hebt een Kleur, maar je bent Nederlands’ door Gloria Wekker, Cecilia Åsberg, Iris van der Tuin en Nathalie Frederiks (2007). De theorieën uit deze boeken bespreek ik, omdat ze bijdragen aan de discussie over hoe identiteit gevormd wordt, op welke manier geadopteerden benaderd worden en welke invloeden in iemands leven bijdragen aan een positieve ontwikkeling. Daarnaast ga ik in op enkele andere begrippen die vanuit de theorie naar voren komen en interessant blijken voor dit onderzoek. Ten slotte beschrijf ik het profiel dat ik maakte voor deelname aan het onderzoek door de respondenten.

2.1 Identiteit | culturele identiteit | adoptie | interlandelijke adoptie

In onderzoek speciaal naar geadopteerden wordt beschreven dat de totstandkoming van een identiteit niet voor iedereen gelijk is, en wordt uitgelegd dat geadopteerden in de totstandkoming van een identiteit tegen complexere situaties aanlopen dan niet-geadopteerden. Aan de hand van voorbeelden leggen Brodzinsky et al. (2008) uit welke psychische taken in de ontwikkeling van zuigeling tot de ouderdom voor geadopteerden tijdens bepaalde levensfasen anders zijn.

In dit onderzoek wordt de focus gelegd op de culturele identiteit. In de komende paragrafen zal duidelijk worden waarom ik hiervoor koos. Wetenschappers als Stuart Hall, Erik Erikson en Chris Weedon beschrijven namelijk verschillende ‘identiteiten’, zoals de persoonlijke, sociale, culturele of nationale identiteit. En tegenwoordig wordt er zelfs gesproken van een online-identiteit. Afhankelijk van de context waarin iemand zich bevindt, zal het over één van deze identiteiten gaan.

Als laatste, is het belangrijk te vermelden dat ik vanuit de gekozen theorie beschrijf dat het hebben van een identiteit pas betekenis krijgt in relatie tot anderen. Het thema dat voor dit gedeelte van het theoretisch onderzoek centraal staat, is de geadopteerde in relatie tot zijn omgeving. Door het kunnen herkennen van je eigen identiteit en dat van de ander, kun je ergens toe behoren en/of het gevoel van toebehoren ervaren. Dit is belangrijk voor een positief gevoel van eigenwaarde (Weedon, 2004, p. 57 en Brodzinsky, 2008, p. 28).

⁴Omdat de verschillende begrippen, in het geval van dit onderzoek, niet altijd los van elkaar te omschrijven zijn, loopt het theoretisch kader over van het ene begrip in het andere. In de overgang probeer ik uit te leggen hoe de begrippen in de theorie met elkaar verbonden zijn. Soms worden bepaalde begrippen eerder genoemd dan besproken. Ik heb ervoor gekozen deze begrippen al wel te gebruiken, zodat de structuur van het onderzoek overeind blijft staan.

2.2 Ontstaan van een identiteit

Identiteit bestaat uit verschillende 'ikken', afhankelijk van de context waar men zich in bevindt. Brodzinsky et al. (2008) omschrijven deze stelling over de 'ikken' en 'identiteit' vanuit de theorie van Erik Erikson uit *'Childhood and society'* (1963). Brodzinsky et al. (2008) stellen bijvoorbeeld dat je een religieuze identiteit, een seksuele identiteit of een beroepsidentiteit hebt, of een identiteit die te maken heeft met bepaalde waarden in je leven. Om een identiteit te kunnen bereiken, stelt men zich de vraag 'wie ben ik?'. Deze vraag kan alleen beantwoord worden in relatie tot de ander en het gezin is een belangrijk onderdeel hiervan. Om een antwoord te krijgen op de vraag 'wie ben ik?', is het nodig de verschillende 'ikken' tot een eenheid te maken. Omdat een interlandelijk geadopteerde⁵ zich er van bewust is dat er nog een ander gezin is, waar hij⁶ niet mee verbonden is, is het lastig om alle 'ikken' te kennen en is het dus niet goed mogelijk de vraag 'wie ben ik?' volledig te kunnen beantwoorden. Hierdoor heeft de geadopteerde meer kans op een negatiever zelfbeeld. Omdat het in dit onderzoek juist gaat over de ontdekking van je identiteit als interlandelijk geadopteerde in zowel het ontvangende land als het land van herkomst, speelt de 'culturele identiteit', of het ontbreken hiervan, een grote rol voor een interlandelijk geadopteerde.

Femmie Juffer en Marinus van IJzendoorn tonen in *'De onbetwistbare inhaalslag van adoptiekinderen'* (2009) door middel van meta-analyse aan dat adoptiekinderen geen negatievere zelfwaardering hebben dan leeftijdgenoten. Zij onderzochten verschillende studies naar geadopteerden, waar ook het onderzoek van Brodzinsky et al. (2008) in geïmplementeerd is. Juffer en Van IJzendoorn hebben ook specifiek gekeken naar het verschil in leeftijd van de geadopteerde bij aankomst in het ontvangende land. Volgens Brodzinsky zou een kind, dat na zijn eerste verjaardag geadopteerd is, meer problemen hebben in de ontwikkeling en daardoor een negatievere zelfwaardering hebben. Ook keken zij naar het verschil tussen kinderen die geadopteerd waren en kinderen die in tehuizen opgroeiden. Volgens hen is het niet juist om uit één empirische studie door Brodzinsky et al. (2008) de conclusie te trekken dat adoptiekinderen meer kans hebben op een mindere zelfwaardering. Volgens Juffer en Van IJzendoorn (2009) is er inderdaad een relatie tot de tijd dat kinderen in een tehuis verblijven tot de adoptie en wordt de zelfwaardering lager, naarmate de tijd in het tehuis langer is. Maar ze stellen dat (interlandelijk) adopteren een goed middel is voor een positieve zelfwaardering.

Chris Weedon onderzoekt in *'Identity and Culture: Narratives of Difference and Belonging'* (2004) hoe identiteit ontstaat binnen een cultuur die niet eigen is aan de oorspronkelijke cultuur van een individu of een kleine gemeenschap binnen een grotere, dominante gemeenschap. Ze heeft zich specifiek gericht op het hedendaagse postkoloniale westen, met voorbeelden uit Engeland, Amerika, Australië en Afrika, waarbij het effect van migratie op identiteit van groot belang is. De manier waarop Westerse landen denken en schrijven over de postkoloniale landen speelt bij die beschrijving een grote rol. Zo heerst volgens Weedon nog steeds de gedachte dat de Westerse wereld superieur is aan

⁵ In paragraaf wordt de term interlandelijke adoptie nader toegelicht.

⁶ In het theoretisch kader zal ik steeds 'hij' gebruiken waar ook 'zij' gelezen kan worden. Dit doe ik omwille van de leesbaarheid.

de niet-Westerse wereld. Dit uit zich onder andere in de adoptie van aboriginal-kinderen aan blank-christelijke gezinnen in Australië, van 1869 tot ongeveer 1970. De geadopteerde kinderen worden ook wel de *Stolen Generation* genoemd. Er kan volgens Weedon een positieve vorming van identiteit ontstaan, als deze kleinere groep gehoord wordt door de dominante groep. Dit kan door middel van fictie en non-fictie.

Ik zie overeenkomsten in de effecten op de groep migranten waar Weedon over schrijft in haar onderzoek, en de effecten op interlandelijk geadopteerden in het vormen van een identiteit. Het grote verschil tussen migranten en geadopteerden wil ik graag benoemen. Een geadopteerde wordt vaak alleen of met één broertje of zusje ter adoptie afgestaan en er is (bijna) nooit sprake van een (kleine) groep die bij elkaar blijft en samen opgroeit. Van het adoptiekind wordt verwacht dat hij zich volledig aanpast aan de nieuwe gezinscultuur en de cultuur van het ontvangende land. Terwijl er bij migratie sprake is van inburgering met behoud van de eigen cultuur. Door Richard Weil (1984) wordt het daarom ook wel de *stille migratie* genoemd. De geadopteerde heeft geen invloed gehad op de interlandelijke adoptie en het verlaten van het geboorteland naar een ander land wordt door de maatschappij niet als migratie erkend en als dusdanig ondersteund.

De narrativiteit die Weedon (2004) omschrijft is een belangrijk aspect in dit onderzoek, omdat er deels arts-based research wordt gedaan. Dit gedeelte is fictie; de animaties die worden gemaakt zijn gebaseerd op de verhalen van de respondenten, maar zijn er door mij uitgelicht en geïnterpreteerd, en daarmee tot fictie gemaakt. Weedon omschrijft in haar onderzoek dat je betekenis geeft aan ervaringen door verhalen te vertellen, dat het een heilzame werking heeft en dat je door verhalen te maken in het reine kunt komen met het verleden. De herkenning van gedeelde waarden in verhalen of van karakters is daarnaast zeer belangrijk, zegt Weedon in deze studie, voor het inlevingsvermogen of de bevestiging van de toeschouwer.

Weedon (2004) beschrijft identiteit als iets wat je als individu ziet in jezelf, je voorouders en tradities. Ze schrijft dit in de wetenschappelijke context van een culturele identiteit. Ze stelt dat culturele identiteit wordt vertegenwoordigd in een gedeelde geschiedenis en een plek waar een samenleving leeft. Door de persoonlijke herinnering in combinatie met de collectieve herinnering creëer je een gevoel van waar je vandaan komt en waar je (toe) behoort. Voor een positief gevoel van eigenwaarde is het belangrijk om jezelf te kunnen positioneren binnen de samenleving.

Weedon (2004) schrijft over een krachtige tool die fictie kan bewerkstelligen bij het inleven van de lezer, als het gaat over de op historisch gebaseerde verhalen over bijvoorbeeld racisme of slavernij. Fictie geeft de mensen die hieronder geleden hebben een stem en de mogelijkheid hun verhaal te vertellen, een verhaal dat niet in de geschiedenisboeken te vinden is. Vanuit de overtuiging van Weedon wil ik een brug slaan naar de inauguratie *'Verwantschap weven: vertelpraktijken en culturele herinnering in transnationale adoptie'* van Lies Wesseling (2014). Ze spreekt over 'verwantschap weven' door adoptiegezinnen en hoe fictie hieraan bijdraagt.

Met verwantschap weven bedoelt Wesseling de manier waarop verwantschap gecreëerd wordt in een gezin. Zoals er 'vroeger' alleen genetische verwantschap bestond, zijn er tegenwoordig heel veel manieren mogelijk om verwantschap te weven. Een voorbeeld van een niet-genetische band is het erkennen van twee vaders of twee moeders, waarvan er maar één een genetische band heeft met het kind, bij homoseksuele stellen. En ook adoptie is een vorm van verwant-

schap weven, zonder een enkele genetische band. Bij adoptie wordt een kind aangenomen door een echtpaar of één ouder, 'als ware er sprake van afstamming' (Wesseling, 2014, p. 6). Wesseling stelt in haar onderzoek de vraag op welke manier een (gezins)identiteit binnen het transnationale adoptiegezin gevormd wordt. Omdat ze van mening is dat fictie een hoofdrol speelt in het weven van verwantschap binnen adoptiegezinnen, besteedt ze met name aandacht aan de wijze waarop middelen als literatuur en kunst in het adoptiegezin ingezet worden om die identiteit vorm te geven. Ze noemt dit het spanningsveld tussen afstamming en zelfcreatie binnen het adoptiegezin. Deze zelfcreatie bestaat uit sociale afspraken die gemaakt worden binnen een adoptiegezin, om hiermee een gezin na te bootsen dat ontstaat door afstamming. Dezelfde condities die, volgens Wesseling, nodig zijn bij fictie:

Fictie vat ik hierbij op als het geheel van kunstgrepen die zintuigelijke waarneembare voorstellingen scheppen van mogelijkheden. De scheidslijn tussen de wereld van het als het ware en de sociale werkelijkheid is vloeiend.

De mogelijke werelden van fictie kunnen onderdeel worden van de sociale werkelijkheid, wanneer voldoende mensen hun gedrag modelleren naar de voorbeelden van fictionele personages. (Wesseling, 2014, p. 6)

Ze stelt dus dat 'fictie het afwezige aanwezig stelt' (Wesseling, 2014, p. 9). Ze wijst erop dat ze met fictie niet het tegenovergestelde bedoelt als feit, maar ze verwijst naar het Latijnse woord 'figere', vormen of construeren.

Naast het idee dat adoptie zelf een vorm van fictie is, doelt ze ook op fictie in de vorm van verhalen of kunst. Ze beschrijft welke verschillende vormen van fictie worden ingezet binnen het instituut 'adoptie'. De eerste is het 'autobiografisch schrijven': memoires, blogs, facebookpagina's etcetera, met als doel de geadopteerde een familiegeschiedenis te geven. Wesseling noemt deze geschreven uitingen van adoptieouders 'productieve receptie'. Een term die komt uit de literatuurwetenschap, waar onderzocht wordt dat er, naast bijvoorbeeld recensies, ook nieuw werk geschreven wordt naar aanleiding van het goed bestuderen van bestaand werk. Dit vraagt een geestelijke lenigheid van de geadopteerde, omdat deze zich er bewust van is dat het verhaal dat verteld wordt deels waar is en deels verzonden en hij er zelf mee om moet leren gaan wat waar is. Als tweede noemt Wesseling de kinderliteratuur: 'oorsprongsverhalen' die concreet gestalte geven aan de virtuele familieband en concrete voorstelling kunnen maken van de vroegste geschiedenis 'hoe het mogelijk was had kunnen zijn' (Wesseling, 2014, p. 7). Ze noemt deze literatuur weinig origineel of esthetisch vernieuwend. Het zijn volgens haar verhalen gebaseerd op de westerse cultuur, waaraan af en toe een exotische tintje wordt toegevoegd, om zo het land van herkomst een plek te geven binnen het verhaal. Deze 'westerse verteltraditie' heeft als thema's voorbestemming en uitverkiezing. Het toeval van het aannemen van een kind tijdens het adoptieproces wordt omgebogen naar een 'het-heeft-zo-moeten-zijn-verhaal'. Hiermee onderstrepen ze het idee dat de creatie van een gezin door adoptie net zo onherroepelijk is als afstamming.

Het mooie van fictie is dat ze, zoals Weedon (2004) ook deels omschrijft, volgens Wesseling 'in staat is om verleden tijden aan de vergetelheid te ontrukken, of aspecten van de werkelijkheid te articuleren die te pijnlijk zijn om direct te worden benoemd in regulier taalgebruik' (Wesseling, 2014, p. 6). Fictie zou volgens de onderzoeken van Weedon en Wesseling dus een bijdrage kunnen leveren aan het aan de kaak stellen van pijnlijke of ingewikkelde situaties uit het verleden, waar liever niet over gepraat wordt alsof ze werkelijkheid zijn.

Ook de geadopteerde zelf gebruikt fictie om verder te weven aan verwantschap, vaak door middel van kunst. Zoals

het adoptiegezin fictie gebruikt om vorm te geven aan de gezinsidentiteit, door bijvoorbeeld verhalen te verzinnen waarom een kind ter adoptie is afgestaan. Maar ook de sociale afspraken die gemaakt worden in het adoptiegezin, zijn een bepaalde vorm van fictie. Het interessante is dat de geadopteerde bij het weven naar verwantschap door middel van kunst vaker naar de biologische ouders, andere biologische familie of het geboorteland kijkt, dan naar het weven van verwantschap met het adoptiegezin. Omdat er in het ontvangende land weinig kennis is van het land van herkomst en tijdens de feitelijke zoektocht blijkt dat veel informatie niet klopt, blijkt het moeilijk te zijn voor de geadopteerde om biologische familie te vinden. Daarnaast maakt de onwetendheid over de cultuur en de taal het ingewikkelder voor de geadopteerde zich te verbinden met het land of de eventueel gevonden biologische familie. Dit is volgens Wesseling een belangrijke reden dat geadopteerden naar een fictieve manier grijpen om zich een identiteit te vormen. Om zo, door middel van fictie, het afwezige voor het adoptiekind aanwezig te stellen.

Een andere overeenkomst tussen het schrijven van Weedon en het spreken van Wesseling is dat ze beide aankaarten dat er een voortzetting is van het koloniale gedachtegoed en de imperialistische regimes. Weedon stelt dat het gedachtegoed van het 'witte' Westen dominant is aan hoe men onderzoek verricht en schrijft over niet-westerse landen en culturen. Wesseling heeft het over de uitdrukking 'comfort child'⁷ die voor haar het voortzetten van de koloniale en imperialistische regimes suggereert. Doordat op deze manier in stand werd gehouden dat grotere groepen (politiek, militair of economisch) macht hadden over verschillende generaties vrouwen. Ze vraagt zich af of het denkbaar is dat het zendende land evenveel invloed kan hebben op het weven naar verwantschap als het ontvangende land, en of een westers land zich ook geholpen zou voelen bij de verwijdering van hun kinderen naar niet-westerse landen. Ze stelt het discussiepunt over het wel of niet voortzetten van kolonialisatie en imperialistische regimes ook van de andere kant aan de orde, door te stellen dat de voorstanders van transnationale adoptie vinden dat adoptie de koloniale geschiedenis verzacht door de verstoten kinderen 'om te toveren tot uitverkorenen' (Wesseling, 2014, p. 16). Dat het trans-rationale gezin symbool staat voor een 'inclusieve mondiale samenleving'. Een adoptiegezin van tegenwoordig kan het multiculturalisme omarmen, waarin juist de bio-politieke norm afgewezen wordt en de verschillen binnen een gezin erkend worden.

Uit bovenstaande paragraaf blijkt dat er verschillende wetenschappers zijn die onderzoek hebben gedaan naar de toepassing van fictie voor de verwerking van ingewikkelde thema's, zoals het ontstaan van een identiteit. Het gebruik van fictie kan een hulpmiddel zijn voor een kwetsbare minderheidsgroep of een individu binnen een kwetsbare minderheidsgroep. In dit onderzoek wordt fictie breder gezien dan alleen het schrijven van verhalen. Ook het creëren van kunst, bijvoorbeeld het maken van een animatiefilm, een lied of documentaire, wordt onder fictie verstaan.

⁷'Comfort child' naar 'comfort women', (Koreaanse) vrouwen die als seks-slaven/ prostituees werden gebruikt tijdens Wereld Oorlog twee (door Japanse militairen) 'comfort child' zijn de kinderen die uit deze betrekkingen voortkwamen en later ter adoptie af zijn gestaan. Dit was (ongeveer) de eerste transnationale-adoptie-lichting die de geschiedenis kent.

2.3 (Interlandelijke) adoptie

Er zijn verschillende vormen van adoptie, met verschillende benamingen. Dit onderzoek legt de focus op de Nederlandse benamingen, omdat in bijvoorbeeld Amerika dezelfde termen worden gebruikt, maar met andere definities. Termen die in Nederland gebruikt worden voor de verschillende vormen van adoptie zijn *binnenlandse-* en *buitenlandse adoptie*, *interlandelijke adoptie* of *transnationale adoptie*. Met binnenlandse adoptie wordt bedoeld dat het kind dat geadopteerd wordt, uit hetzelfde land komt als de adoptieouder en in datzelfde land wordt opgevoed. Met buitenlandse, interlandelijke of transnationale adoptie wordt bedoeld dat het kind uit een ander land komt dan het land waar de adoptieouder vandaan komt en in een ander land dan zijn geboorteland wordt opgevoed. De term *transnationale adoptie* wordt tegenwoordig meer gebruikt. In het onderzoek *'Je hebt een Kleur, maar je bent Nederlands'*, door Wekker et al. (2007) wordt aan deze term de voorkeur gegeven, omdat de term buitenlandse adoptie het onderscheid onderstreept tussen landen, nationaliteiten, 'tussen het vreemde en het eigen, waarbij buitenlands het vreemde representeert en binnenlands het eigene'. Er worden goede argumenten gebruikt, maar ik heb geen wetenschappelijke bronnen kunnen vinden die goed uitleggen wat de termen *interlandelijke-* of *transnationale adoptie* anders maakt. Behalve dat ze wat mij betreft vriendelijker klinken dan de term *buitenlandse adoptie*, omdat ik 'buitenland' directer en meer confronterend vind klinken. Wekker et al. (2007) halen Thomas Hübinette aan om de voorkeur voor de term interlandelijke adoptie te onderbouwen. Hübinette schrijft: 'Interlandelijke adoptie geeft de asymmetrische betekenis weer van deze praktijk waarin witte, westerse gezinnen kinderen van kleur adopteren uit niet-westerse landen.' (Wekker et al., 2007, p. 21). Daarna wordt Cartwright aangehaald om de term transnationaal uit te leggen: 'transnationaliteit en inter-etniciteit vooronderstellen een bewustzijn van de asymmetrische rol die ras, etnische en culturele verschillen spelen in het creëren van verwantschap en identiteit.' (Wekker et al., 2007, p. 21). Over de uitleg die ze geven, waarom ze de ene term meer geschikt vinden dan de andere, valt verder te discussiëren. Voor dit onderzoek heb ik besloten om de term interlandelijk geadopteerde te gebruiken, om duidelijk te laten zien dat het juist om kinderen, nu volwassenen, gaat die uit een ander land dan Nederland zijn gekomen, en omdat deze term minder problematisch klinkt dan 'buitenlands geadopteerde'.

2.4 Knelpunten bij de identiteitsvorming van geadopteerden

Voor dit onderzoek heb ik alleen interlandelijk geadopteerde kunstenaars benaderd, omdat deze groep er veelal anders uitziet dan de gemiddelde Nederlander. Of in ieder geval, zoals 'de Nederlander' de 'gemiddelde Nederlander' ziet. Uit de verhalen van geadopteerden en uit eigen ervaring wordt zo iemand vooral door uiterlijke kenmerken onderscheiden, en hoofdzaak is dat 'de Nederlander' een blanke persoon zou zijn. Deze groep interlandelijk geadopteerden heeft directer te maken met raciale verschillen, zowel binnen het gezin als in de samenleving waar ze opgroeien. Hierdoor lopen interlandelijk geadopteerden eerder tegen discriminatie aan, worden ze vaak op grond van hun uiterlijk niet voor Nederlander aangezien en volgens mij staat dit alles de ontwikkeling van een gezond zelf in de weg. Wesseling (2014) vraagt zich daarom af of het voor een interlandelijk geadopteerde mogelijk is zich om ooit een volwaardig staatsburger te voelen.

Naast de mogelijkheid dat de geadopteerde zich niet altijd een volwaardige staatsburger voelt in het ontvangende land waar een 'witte norm' heerst, geldt dit voor velen ook in het land van herkomst. Daar voelt de interlandelijk geadopteerde zich niet thuis omdat er vaak geen of weinig kennis is van de biologische familie, de taal en/of cultuur om zich helemaal thuis te kunnen voelen. Dit alles draagt er toe bij dat een interlandelijk geadopteerde een 'dubbele identiteit' kan ervaren. Deze dubbele identiteit kan in de weg staan bij de vorming van de eenheid van de eigen identiteit, waar Brodzinsky et al. (2008) over schrijven. De interlandelijk geadopteerde kan kunst en fictie als middel gebruiken om dit te verwerken. Of hij kan kunst gebruiken om vorm te geven aan verwarrende gevoelens.

David Brodzinsky et al. (2008) leggen naar aanleiding van het model van Erik Erikson uit op welke manier geadopteerden in de stadia die ieder mens doormaakt om zich op een evenwichtige wijze te kunnen ontwikkelen, voor andere psychologische taken komen te staan dan niet-geadopteerden. Erik Erikson (1902-1994) is een Duits/Deense psychoanalyticus die door zijn eigen adoptie zijn leven lang zeer geïnteresseerd is geweest in het thema 'identiteit'. Hij is als kunstenaar opgeleid en werkte jaren als psychoanalist. Erikson was vooral geïnteresseerd in opvoeding, kinderen die opgroeiden met een verstoorde achtergrond en identiteitscrissen waar adolescenten mee kampten. Onder andere door zijn werk met kinderen heeft hij het levensfasemodel ontwikkeld, dat uitgaat van acht stadia. In elk stadium komt een individu voor een aantal psychologische taken te staan die hij succesvol moet doorlopen voor een evenwichtige ontwikkeling naar de volgende fase.

In *'Identity, Formation, Agency and Cultures: a social psychological synthesis'* door James E. Cote en Charles G. Levine (2002, p. 17) wordt de kritiek op Erikson kort besproken. Zo wordt gesteld dat het model dat hij ontwikkelde vooral toegepast kan worden in een evenwichtige maatschappij. En dat de moderne westerse maatschappij steeds minder stabiel is, en het model over de vorming van identiteit niet altijd goed toepasbaar zal zijn. In het boek worden andere wetenschappers aangehaald om bepaalde gebreken in zijn theorieën aan te stippen. David Shaffer en Katherine Kipp (2010, p. 46) verwijten Erikson bijvoorbeeld dat zijn conclusies vooral persoonlijk, subjectief en op het mannelijke geslacht gericht zijn en dat de conclusies weinig onderbouwd of verantwoord zijn. Maar Cote en Levine (2002) wijzen er ook op dat er tot nog toe geen vervangende theorieën voor het werk van Erikson zijn. Maar ze zien het model nog steeds als een erg goede basis met belangrijke elementen om aan verder te werken voor een goede theorie over de vorming van identiteit.

Brodzinsky et al. (2008) hebben voor het model van Erikson gekozen omdat hij het heeft ontwikkeld, ervan uitgaande dat de psychologische taken waarvoor iemand komt te staan, universeel zijn. Volgens Brodzinsky et al. (2008) zijn deze taken voor geadopteerden soms anders en dat proberen zij uit te leggen naar aanleiding van het model van Erikson.

Zij hebben echter de peuter- en kleuterleeftijd fase bij elkaar gevoegd, waardoor het model van Brodzinsky et al. (2008) zeven stadia bevat. Wat de reden hiervoor is, wordt niet verklaard in het boek. Voor dit onderzoek is deze samenvoeging niet van belang, omdat het vooral gaat om de verschillen waar geadopteerden en niet-geadopteerden tegen aanlopen, niet zozeer de verdeling in leeftijdsfasen.

Brodzinsky et al. proberen in *'Geadopteerd een leven lang op zoek naar jezelf'* (2008) een aantal belangrijke verschillen in deze stadia te omschrijven. Het 'zelf' speelt een grote rol bij het ontwikkelen in de levensfasen en dat is in elk stadium anders. Zoals je in je babytijd nog niet in staat bent tot symbolische zelfreflectie, maar er al wel een vorm van *zelf* ontstaat. Naarmate je ouder wordt, komen er componenten bij waaraan je je *zelf* ontleent. Volgens Brodzinsky bestaat het zelf uit verschillende componenten:

1. *Het fysieke zelf*: het bewustzijn van het eigen lichaam;
2. *Het psychische zelf*: onze ideeën over onze immateriële eigenschappen, 'inclusief dat wat we onze persoonlijkheid noemen';
3. *Het sociale zelf*: ons bewustzijn van onszelf in relatie tot anderen. 'En onze visie op hoe anderen ons zien';
4. *Het gevoel van eigenwaarde*, waarin de drie voorgaande componenten bij elkaar komen.

Het gevoel van eigenwaarde is een belangrijke component in het doorlopen van de levensfasen, omdat dit, als het positief is, een gezonde ontwikkeling bevordert.

In de bijlage staat het model, zoals Brodzinsky et al. (2008) het hebben opgesteld voor geadopteerden. Elke levensfase komt hier aan de orde. Enkele stadia licht ik toe met voorbeelden uit het boek *'Geadopteerd, een leven lang op zoek naar jezelf'* (2008) van Brodzinsky et al.. Met deze voorbeelden wordt goed uitgelegd waarom het voor een (interlandelijk) geadopteerde lastiger kan zijn de fasen op een evenwichtige wijze te doorlopen. Ik heb deze stadia gekozen omdat ze aansluiten bij de levensfasen die naar voren komen in de verhalen van de respondenten. Er wordt bijvoorbeeld vaak gesproken over de basis- of middelbare schoolperiode en de fase van 'vroege volwassenheid', waarin de geadopteerde zelf kinderen krijgt.

2.5 Ontwikkelingsstadia voor de geadopteerde

In de peuter- en kleuterleeftijd (één tot vijf jaar) staat het ontwikkelen van het zelfbesef centraal. De belangrijkste taak in deze fase is dat het kind leert het zelf te scheiden van anderen en daarmee zelfstandig te worden. Door Brodzinsky et al. (2008) wordt Piaget aangehaald om de term 'pre-operationele denker' uit te leggen. Dit betekent dat het kind beperkt wordt in zijn denken door de overtuiging dat de wereld om hem en zijn behoefte draait. Kinderen op deze leeftijd lijken logische stappen te maken, maar dat is niet altijd zo. Voor een geadopteerde betekent dit dat het adoptieverhaal graag vaak gehoord wordt, want dat verhaal draait om hem en het wordt vaak liefdevol verteld. Omdat er van voor de adoptie vaak geen informatie is, wordt het verhaal, zoals Lies Wesseling (2014) ook omschrijft, geromantiseerd en soms verdraaid tot 'voorbesteding'. Omdat het kind nog niet in staat is het verhaal volledig te begrijpen, kunnen er misverstanden ontstaan rondom het adoptieverhaal. Een kind kan denken dat iedereen geadopteerd is, omdat het nog geen context heeft of andere verhalen heeft gehoord hoe een kind bij zijn ouders terecht kan komen. Als later blijkt dat er ook een andere manier is van gezinsvorming, kunnen adoptiekinderen in verwarring raken. Het gevoel van veiligheid kan minder worden, terwijl kinderen dit juist nodig hebben om zich optimaal te ontwikkelen.

De fase 'schoolleeftijd' (zes tot twaalf jaar^B) is de fase waarin het kind graag deel wil uitmaken van een groep. Hij wil

“Toen we op school een stamboom moesten maken, wist ik niet wat ik moest doen. Ik vroeg me af of ik mijn Koreaanse ouders erbij had moeten zetten. Ik lijk beslist meer op hen dan op mijn ouders”

Trevor, 10 jaar
(*'Geadopteerd, een leven lang op zoek naar jezelf'* 2008, p. 88)

niet anders zijn, maar zich juist conformeren aan anderen in zijn omgeving. De fijne en grove motoriek worden ontwikkeld, waardoor kinderen een sport of muziekinstrument kunnen leren bespelen. Dit draagt bij aan een positief zelfbeeld. Voor een geadopteerde is dit een lastige fase, omdat het door de cognitieve ontwikkeling in staat is logisch te denken. Het besef dat het adoptieverhaal, in een liefdevol gezin terecht komen, ook een andere kant heeft, namelijk dat hij voor hij 'uitverkoren' kon worden, eerst weggegeven moest worden.

In de fase 'adolescentie' (dertien tot negentien jaar) probeert de tiener los te komen van (ouderlijk) gezag en ontwikkelt hij zich tot een onafhankelijk persoon. Voor een geadopteerde een extra moeilijke taak, omdat 'veel cruciale beslissingen in zijn leven - of hij voor adoptie moest worden geplaatst, welk gezin hem zou moeten adopteren, of hij toegang moest krijgen tot informatie over zijn biologische ouders, door een ander zijn genomen.' (Brodzinsky et al., 2008, p. 114). Ook worden uiterlijke kenmerken belangrijk om te komen tot een identiteit. Als deze kenmerken niet overeenkomen met de omgeving, zoals het gezin en vrienden en vriendinnen, voelt de geadopteerde zich 'anders' en dit draagt bij tot een negatieve zelfwaarde. Het storende gedrag dat in de tienerjaren ontstaat, kan wijzen op een 'gemaskerd zoeken' (Brodzinsky et al., 2008, p. 132). De ingewikkelde taak van het zoeken naar biologische familie kan frustrerend werken en de identiteitsvorming in de weg staan.

Brodzinsky et al. (2008) onderscheiden twee typen geadopteerden, als het gaat om de zoektocht naar biologische familie: de 'actieve zoeker' en degene die een 'intrapsychische zoektocht' uitvoert. Deze behoefte aan zoeken begint vaak in de fase van 'vroeg volwassenen' (twintig tot dertig jaar). Degene die een 'intrapsychische zoektocht' uitvoert, gaat niet daadwerkelijk op zoek, maar blijft antwoorden zoeken in zichzelf. Antwoorden die bestaan uit fantasieën over zijn herkomst en de redenen waarom hij is afgestaan. De actieve zoeker zoekt vooral naar informatie, om zo de macht over de situatie in eigen handen te krijgen. De macht hoeft dan niet meer overgelaten te worden aan de wereld buiten hem, de wereld die bepaalde dat hij voor adoptie afgestaan werd, geadopteerd werd en geen informatie kon krijgen over zijn eigen verleden. Dit actieve zoeken is een belangrijke manier voor het tot stand brengen van een gezonder zelfbeeld, doordat de geadopteerde ervaart dat zijn zelf in staat is tot handelen en beslissingen niet meer hoeft over te laten aan de buitenwereld. In dit onderzoek is het volgens Brodzinsky et al. (2008) de zoektocht naar de biologische ouder 'een middel tot een ander doel', namelijk 'een poging om delen van het zelf te repareren' (Brodzinsky et al., 2008, p. 162).

De cognitieve ontwikkeling vanaf het twintigste levensjaar wordt gekenmerkt door het verfijnde denken (Brodzinsky et al., 2008, p. 145). Ze omschrijven hier het begrip 'dialectisch denken' als vijfde stadium van de cognitieve ontwikkeling. Onder het begrip wordt verstaan dat iemand in staat is om met rationele tegenstrijdigheden om te gaan. Dit wordt in principe van elke geadopteerde gevraagd en als deze er toe in staat is, zal dit bijdragen aan een ontwikkeling naar een positief gevoel van eigenwaarde. Een tegenstrijdigheid die een geadopteerde tegenkomt en waarmee hij moet leren omgaan, is bijvoorbeeld het feit dat hij wettelijk kind is van zijn adoptieouders, terwijl hij weet dat hij eigenlijk kind is van zijn niet bekende biologische ouders. Ook het verhaal dat hij is afgestaan omdat iemand van hem hield, is tegenstrijdig met het gevoel dat hij heeft als hij van iemand houdt en diegene dan juist bij zich wil houden. Dialectisch denken helpt de geadopteerde deze tegenstrijdigheden aan te kunnen.

2.6 Andere uitdagingen voor de geadopteerde

Naast het uitwerken van de levensfasen, is er een aantal algemene omschrijvingen door Brodzinsky et al. (2008) waarin uitgelegd wordt waarom het voor een interlandelijk geadopteerde ingewikkelder is om zich op een positieve manier te ontwikkelen. Zo omschrijven ze de term 'genealogische verwarring', die is bedacht door de Britse onderzoeker H.J. Sants (1964). Sants is een psycholoog die, net als Erikson, met kinderen werkte. Hij was van mening dat geadopteerde kinderen die weinig tot niets weten over hun biologische ouders, meer stress ondervinden dan kinderen die niet geadopteerd zijn. Met 'genealogische verwarring' bedoelt Sants het gevoel van afgesneden zijn van het verleden, voor de geadopteerde met zijn biologische familie. Doordat je in een gezin opgroeit waar je geen genealogie mee deelt, kun je niet iets van je eigen toekomst of je karakter in je ouders, broertjes of zusjes herkennen. Dit wel kunnen is belangrijk voor de ontwikkeling van een eigen identiteit en een groepsidentiteit.

De genealogische verwarring maakt ook onderdeel uit van het omgaan met verlies. Iedereen heeft te maken met verlies, maar het verlies door adoptie schijnt het meest gecompliceerde en diepste verlies te zijn. Dit komt doordat het geen afgerond verlies is. Omdat er weinig tot geen informatie over de biologische ouders is, blijft het besef bestaan dat het ook mogelijk zal zijn om je te herenigen met je biologische ouders. Deze gedachten blijven geestelijk en emotioneel aanwezig in het leven van de geadopteerde, wat het verwerken van het verlies en alle processen die daarbij komen kijken, in de weg staat.

Ook de term 'small town racism' waar Weedon (2004) over schrijft, sluit aan bij het onderzoek en de problemen waar geadopteerden dagelijks mee te maken hebben. Dit 'small town racism' kan er voor zorgen dat het voor een interlandelijk geadopteerde moeilijker is om zich thuis te voelen in het land waar hij is opgegroeid. Dit gaat ook over de vraag die Wesseling (2014) in haar inauguratie stelde over het gevoel van volwaardig staatsburgerschap. Het zijn de, letterlijk, 'kleine opmerkingen' die gemaakt worden tegenover iemand die er niet westers uitziet. Opmerkingen die erg pijnlijk en racistisch kunnen zijn, die door witte mensen niet als zodanig worden herkend of bedoeld, maar de eigenwaarde van iemand erg kunnen schaden. Dagelijkse gesprekken als "Waar kom je vandaan?" "Hardenberg." "Nee, eh... ik bedoel.." doen je als interlandelijk geadopteerde beseffen dat er een vooroordeel heerst ten aanzien van je uiterlijk. Dit soort impertinente vragen wordt namelijk nooit gesteld aan van oorsprong Nederlandse vrienden met een 'Nederlands' uiterlijk, of het moet in de context zijn van echte kennismaking, en dan zou het antwoord "Hardenberg" ook voor de geadopteerde volstaan. Dit is dus een voorbeeld van het feit dat het voor een interlandelijk geadopteerde een dagelijks terugkerende confrontatie is met zijn uiterlijke verschijning, die blijkbaar niet past in de maatschappij waarin hij leeft, maar waarmee hij zich wel verbonden voelt, omdat hij er van jongs af aan woont.

⁸ Brodzinsky et al. hebben ervoor gekozen de schoolleeftijd aan te houden, omdat dit overeenkomt met het model van Erikson. Ze zijn zich ervan bewust dat er grote verschillen vertoond worden aan het begin van deze fase en aan het einde van deze fase.

2.7 Conclusie over de besproken theorie

Ik heb gekozen voor bovenstaande bronnen, omdat ze mijns inziens uitleggen waar het in dit onderzoek over gaat of omdat ze inzicht geven op hoofd- en deelvragen. In bepaalde theorieën, zoals die van Chris Weedon (2004) en Brodzinsky et al. (2008), wordt uiteengezet op welke manier je een positief gevoel van eigenwaarde ontwikkelt en op welke manier een identiteit ontstaat. Voor dit onderzoek vind ik het belangrijk dat het gaat om de wisselwerking tussen een individu en zijn omgeving. Dit onderschrijft mijn visie dat er naar een groter geheel gekeken kan worden bij het oplossen van complexe situaties rondom adoptie en de geadopteerde.

De theorie beschrijft ook dat kunst bijdraagt aan het verkennen en verwerken van ingewikkelde gevoelens of ervaringen. Door zelf kunst te maken, is de geadopteerde in staat het onbekende een plek te geven of zich te verbinden met biologische familie of het land van herkomst. Een ander aspect is dat de geadopteerde kunst kan inzetten om thema's aan de orde te stellen die voor hem belangrijk zijn, maar soms moeilijk te bespreken zijn.

Het schrijven van het theoretisch kader heeft mij meer inzicht gegeven in het ontstaan van adoptie, de verschillende denkwijzen rondom het fenomeen adoptie, de psychologische ontwikkeling van de mens, de geadopteerde in het bijzonder, en de kracht van kunst. Dit heeft er toe geleid dat ik me goed kon voorbereiden op de interviews en dat ik zo duidelijk voor ogen had waar ik op moest letten in de verhalen die verteld werden.

2.8 Praktische kaders kunstenaarsprofiel

Voor de respondenten heb ik een aantal kaders opgesteld. Ik zal ze hier beschrijven en toelichten.

- **Professionele kunstenaars:** het is een bewuste keuze om zich te uiten door middel van kunst.
- **Volwassenen:** omdat ik mijn onderzoek wil doen naar professionele kunstenaars, is het vanzelfsprekend dat de respondent volwassen is. Daarbij wil ik kinderen niet belasten met dit onderwerp, waar ze misschien nog geen eigen mening over hebben gevormd.
- **Interlandelijk geadopteerden:** bij interlandelijk geadopteerden is er een groter cultuurverschil tussen het land van herkomst en het land waar de geadopteerde opgroeit. Uiterlijke kenmerken zijn volgens Erikson van grote invloed op het doorlopen van de levensfase. Ik ben vooral geïnteresseerd in de thema's die hieruit voortkomen.
- **Opgegroeid in Nederland:** omdat het om een gevoelig onderwerp gaat, is het goed om dezelfde taal te kunnen spreken, zodat het gesprek de diepte in kan gaan.
- **Gedifferentieerd** in leeftijd, land van herkomst, 'adoptieland', kunstdiscipline. Naast bovenstaande kaders, zou ik de groep geadopteerde kunstenaars juist zo gedifferentieerd mogelijk willen. Een jongvolwassene zal anders met het thema adoptie omgaan dan iemand van middelbare leeftijd. En een jongvolwassene is in een andere periode geadopteerd, met andere kennis over adoptie dan een geadopteerde van middelbare leeftijd, wat van invloed kan zijn op de ontwikkeling van de geadopteerde. Ook in het kunstenaarschap staat een jongvolwassene anders tegenover zijn werk dan iemand die al langer kunstenaar is. Daarnaast ben ik geïnteresseerd in geadopteerden uit zoveel mogelijk verschillende landen van herkomst. Door verschillende disciplines te bekijken, krijg ik een zo breed mogelijk beeld van de manier waarop geadopteerden in de kunstwereld werken én op welke manier ze hun adoptie eventueel naar voren laten komen in hun werk.

3 Methode

Dit is een kwalitatief onderzoek. Met 'Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden' van Dimitri Mortelmans (2013) is dit onderzoek opgezet en is de methodiek bepaald. Ten eerste heb ik theorie verzameld over de vraagstelling over adoptie en de vorming van identiteit. Vanuit de verzamelde theorie heb ik het theoretische kader opgezet. Met semi-gestructureerde interviews is data verzameld en deze zijn geanalyseerd en gecodeerd aan de hand van het theoretisch kader. De analyse is inductief-iteratief. Uit de verhalen van de respondenten zijn data gehaald om een inzicht te geven in het onderzochte gebied. (Evers & De Boer, 2012).

Tussen 12 maart en 15 mei 2016 heb ik zeven volwassen interlandelijk geadopteerden gesproken die werkzaam zijn als kunstenaar. Alle zeven zijn ze bij een Nederlands gezin in Nederland opgegroeid. Voor mijn onderzoeksvorstel had ik een korte lijst van ongeveer twaalf interlandelijk geadopteerden samengesteld, die ik zou kunnen benaderen voor mijn onderzoek. De meeste vond ik via internet, door in Google te zoeken op adoptie en kunst, of geadopteerd en kunstenaar. En via de gevonden kunstenaars probeerde ik andere namen te achterhalen. Het is me opgevallen dat relatief veel kunstenaars open zijn over hun adoptie, doordat ze dit bijvoorbeeld op hun website vermelden of via andere openbare media delen. Maar ook als ik met anderen over mijn onderzoek sprak, kwamen er verhalen naar boven dat zij ook iemand kenden die kunstenaar was en geadopteerd. Het bleek dus gemakkelijk om een lijst te maken van geadopteerde kunstenaars die ik kon benaderen.

De eerste kunstenaar die ik benaderde wilde helaas niet meewerken aan het onderzoek, omdat ze de relatie tussen haar werk en haar adoptie niet zag en ook niet wilde onderzoeken. Daarna wilde elke kunstenaar die ik benaderde meewerken aan mijn onderzoek.

In het eerste stadium van het onderzoek heb ik theorie gelezen en verwerkt. De theorie ging voornamelijk over identiteit en adoptie. Naar aanleiding van de theorie heb ik een topic-lijst opgesteld voor de gesprekken. Voor elk interview deed ik grondig onderzoek naar het werk van de kunstenaar. Zo kon ik, naast de gemaakte topic-lijst uit het theoretische kader, ook specifiek vragen stellen over hun ideeën over de relatie tussen hun adoptie en kunst.

In eerste instantie wilde ik alle gesprekken één op één houden, zodat de kunstenaar zich vrij zou voelen om te spreken en het echt alleen om dat verhaal ging. In één geval heb ik een gesprek gepland met twee kunstenaars, omdat zij een stel zijn en samenwonen. Ze wilden graag hun verhaal vertellen, maar omdat ze een druk bezet leven hebben, was dit eigenlijk de enige mogelijkheid om tot een afspraak te komen en van beide hun verhaal te horen. Praktisch gezien was er daarom een verschil in tijdsduur. Dit interview duurde twee uur, ongeveer dertig minuten langer dan de individuele interviews. En doordat de respondenten elkaar erg goed kenden, vulden ze elkaar aan, wat misschien heeft geleid tot onderbrekingen of afleiding van het eigenlijke verhaal dat verteld zou worden.

Ik begon met informatie zoeken over de geadopteerde kunstenaar die ik wilde benaderen. Via internet, eigen websites en social media kon ik gelukkig veel informatie vinden over het werk van de kunstenaar, en soms ook over zijn adoptieverhaal. Nadat ik informatie had verzameld, heb ik de kunstenaar per e-mail benaderd met een korte uitleg over mijn onderzoek en de vraag of ik zijn verhaal mocht horen over het onderwerp. Mijn intentie was om in de week na de

e-mail te bellen, maar in veel gevallen kreeg ik direct een e-mail terug waarin ze zeiden dat ze het een erg interessant onderzoek vonden en graag mee wilden werken. Met sommigen heb ik per e-mail een afspraak gemaakt, met anderen heb ik daarna telefonisch contact gehad, eventueel extra uitleg gegeven over de achtergrond van mijn onderzoek en daarna een afspraak gemaakt.

Na twee of drie verhalen heb ik gekeken wat goed en wat minder goed ging. Dat probeerde ik aan te passen in de volgende afspraken. Het waren zowel praktische zaken die goed of fout konden gaan, bijvoorbeeld het tijdstip van de afspraak, als inhoudelijke, bijvoorbeeld de vragen of de structuur van het gesprek. Elk verhaal heb ik na de afspraak beluisterd en in grote lijnen geanalyseerd. Op deze manier kon ik bij elk volgend interview luisteren naar patronen of juist andere invalshoeken op eenzelfde onderwerp, en hier eventueel op doorvragen.

3.1 Introductie van de respondenten

Voor het eerste verhaal ben ik afgereisd naar Rotterdam. Daar ontmoette ik Erika Blikman (1974), die momenteel als fotografe werkt. Erika is geboren in Korea en toen ze ongeveer één jaar oud was, is ze geadopteerd. Ze groeide op in onder andere de Achterhoek en verschillende dorpen in Zeeland. Na haar studie Communicatie in Groningen studeerde ze Communicatiewetenschap in Enschede. Tijdens deze opleiding raakte ze geïnteresseerd in vormgeving en startte ze met de opleiding Vormgeving aan de kunstacademie AKI in Enschede. Ze studeerde aan beide opleidingen af met een gecombineerd visueel onderzoek dat reclamemensen van verschillende afkomst in beeld brengt.

Het tweede verhaal was dat van schilder Emilio Denneman (1978), hij is geboren in Colombia, opgegroeid in Oisterwijk en woont nu in Voorburg. Hij is tijdens zijn puberteit begonnen met schrijven en is van daaruit overgegaan op schilderen. Dit was voor hem de manier om zijn adoptie een plek te kunnen geven, omdat hij er niet goed over kon praten. Samen met zijn twee zusjes, die ook zijn geadopteerd uit Colombia, en zijn adoptieouders zijn ze in 1994 voor het eerst terug geweest naar zijn geboorteland. Deze reis was voor hem de aanleiding om te gaan zoeken naar zijn Colombi-aanse achtergrond.

Daarna reisde ik af naar Hoofddorp om het verhaal te horen van Gendro Schijff (1976), een muzikant die is geboren in Indonesië en opgegroeid in Leiderdorp. Hij is geadopteerd toen hij acht weken oud was. Na zijn komst kreeg Gendro een zusje, dat zeven weken was toen ze vanuit Indonesië naar Nederland kwam. Hij heeft nooit gedacht dat het niet zijn zusje zou zijn. Het had hem niet uitgemaakt of ze uit Sri Lanka of Chili kwam, het voelde echt als een zusje.

Het vierde gesprek vond plaats in Rotterdam. Het was een gesprek met twee geadopteerden uit Chili, zangeres Lizz Woudstra (1983), geboren als Elizabeth Bautista, en (bas)gitarist Mario Sprong (1983). Ze hebben sinds tweeëneenhalf jaar een relatie en wonen inmiddels samen. Lizz was twee jaar en drie maanden toen ze naar Nederland kwam. Mario was drie maanden, toen hij geadopteerd werd. Ze zijn beide opgegroeid in een liefdevol samengesteld gezin, met zowel biologische kinderen van hun adoptieouders als andere geadopteerde broers of zussen. Via een oproep op Facebook van Lizz aan andere geadopteerden leerde ze Mario kennen. Toen bleek dat ze als baby bij elkaar in het kindertehuis zaten en bij elkaar in de buurt zijn opgegroeid. In september 2016 gaan Lizz en Mario trouwen.

In mei heb ik gesproken met Ranil van Peperstraten (1990). Hij is geboren in Sri Lanka en kwam naar Nederland toen

hij twee weken was en hij is opgegroeid in Liempde. Als breakdancer doet hij mee aan battles, organiseert hij battles en geeft hij les aan kinderen vanuit zijn eigen praktijk. Ranil danst sinds zijn tiende; voor die tijd kon hij geen sport vinden die hij leuk vond. In dansen kan hij zijn energie kwijt, leert hij over andere culturen en verbindt hij zich met zijn geboorteland. In april 2016 organiseerde hij de eerste internationale live battle. Via Skype was er contact met Sri Lanka en werd er een battle gehouden tussen het team uit Sri Lanka en het team uit Nederland.

Als laatste hoorde ik het verhaal van Paul Rigter (1974), geboren in Korea. Hij kwam als drieënhalve-jarig jongetje naar Nederland en hij groeide op in Haafden. Hij weet zich niet meer bewust dingen te herinneren van zijn leven in Korea. Wel krijgt hij door bepaalde confrontaties, zoals het bezoek aan zijn kindertehuis, herinneringen terug. Deze teruggekregen herinneringen waren de basis voor zijn eerste documentaire 'Zoete Tomaat'. Tijdens zijn opleiding Communicatie in Amsterdam werd hij gevraagd auditie te doen voor een theaterstuk. Daarna is hij zijn eigen weg gegaan, van toneel naar televisie naar film. Nu werkt hij voornamelijk als documentairemaker. Met de documentaire over Lavinia Meijer, geadopteerd uit Korea, voelde hij dat het een meerwaarde heeft om als maker ook geadopteerd te zijn.

Bij elke ontmoeting heb ik, naar aanleiding van de e-mail, verder uitgelegd wat het doel was van het onderzoek en dat ik daarom op zoek was naar verhalen van kunstenaars die interlandelijk geadopteerd zijn. De praktische zaken werden besproken, bijvoorbeeld dat het gesprek ongeveer één tot anderhalf uur zou duren en dat ze vrij waren in het vertellen over de onderwerpen die ik aandroeg. Daarbij stelde ik de vraag of ze het goed vonden dat het gesprek opgenomen zou worden. Als laatste vroeg ik of ze anoniem of bij naam genoemd wilden worden in het onderzoek en vertelde ik dat ze dat ook mochten besluiten naar aanleiding van mijn proefversie. Alle respondenten hebben aangegeven dat hun naam genoemd mag worden in dit onderzoek.

3.2 Analyse van de data

Om de verhalen te kunnen analyseren, heb ik de geluidsfragmenten beluisterd, de verhalen uitgetypt en ze daarna kleurcodes gegeven. In de bijlage staat een afbeelding van de kleuren, gekoppeld aan thema's, en in de bijgevoegde tekst geef ik uitleg over de gekozen thema's. De hoofdthema's heb ik onderverdeeld in twee categorieën. De eerste is de categorie waarin thema's vallen die in de door mij gekozen theorie besproken zijn en de tweede categorie bestaat uit thema's die niet in de gekozen theorie omschreven worden, maar wel door respondenten genoemd werden. Deze thema's bleken dus waardevol te zijn voor de respondenten in relatie tot de onderzoeksvraag, vandaar dat ik ze wel heb toegevoegd voor de analyse.

Ik ben me ervan bewust dat de kleuren die ik heb gegeven, mijn interpretatie zijn van wat er gezegd is en dat sommige uitspraken onder meerdere thema's kunnen vallen. Dit laatste heb ik wel zoveel mogelijk geprobeerd te doen. De kleuren heb ik uit de onderzoeksvraag, de deelvragen en de theorie gehaald. Er wordt over meer thema's gesproken. Deze heb ik niet verwerkt in de codering, omdat het voor dit onderzoek niet relevant was. Eventueel wel voor nieuw onderzoek.

3.3 Arts-based research

Omdat dit onderzoek gedaan wordt voor de master Kunsteducatie heb ik van te voren het doel gesteld om een deel van het onderzoek arts-based uit te voeren. En omdat ik animator ben is het voor mij vanzelfsprekend om animaties te maken bij dit onderzoek. Ik heb van te voren besloten een animatie te maken naar aanleiding van de verhalen van de respondenten. De animatie bevat aldus een gedeeltelijke verwerking van de data, door kunst.

In *'Method meets art'* (2015) schrijft Patricia Leavy over de meerwaarde van arts-based research. Als eerste stelt ze dat arts-based research een groter publiek bereikt dan het gevestigde wetenschappelijk onderzoek. Zo waren haar eigen studenten meer onder de indruk door het bekijken van een film dan door het lezen van non-fictie over hetzelfde onderwerp. En ook Leavy haar omgeving, zoals familie en vrienden, stond meer open voor haar eigen arts-based research omdat het begrijpelijker was dan het jargon dat in het gevestigde onderzoek wordt gebruikt. Door via kunst te communiceren komen bijzondere zaken aan het licht, die anders onderbelicht blijven, of helemaal niet besproken zouden worden. Volgens Leavy (2015) kan kunst op een ander niveau verbinding maken, bevordert het het empathisch vermogen en het zelfbewustzijn. Daarnaast kan kunst mensen inspireren, overtuigen en/of vormen.

Volgens Leavy is arts-based research ontstaan vanuit de behoefte om wetenschappelijk onderzoek te koppelen aan de kunstpraktijk. Volgens haar kan het ingezet worden in sociologisch onderzoek. De onderzoeker kan het in verschillende stadia toepassen, zoals het genereren of het analyseren van de data en ook bij de interpretatie of representatie.

Omdat ik animaties maak zal ik me voor dit onderzoek richten op dat gedeelte van arts-based research. Leavy schrijft in één hoofdstuk over de kracht van theater, drama en film. Deze vormen van media hebben een grote impact in het representeren van ervaringen en het is een doeltreffend medium om onderzoek mee te doen of te laten zien wat er is bestudeerd tijdens het onderzoek. Wat belangrijk is aan deze vorm van arts-based research is dat het toegankelijk is voor een groot publiek, onder andere door de snel groeiende digitale wereld, waarop film en/of video makkelijk te delen zijn. Daardoor kan film goed ingezet worden als educatie of om het bewustzijn van de toeschouwer te vergroten. En ook film kan in alle stadia ingezet worden binnen het onderzoek. Zo kan film toegepast worden bij het analyseren van data dat door andere onderzoeksmethoden verzameld is, maar ook door het maken van een film kan data verzameld worden.

Helaas wordt er niet apart gesproken over animatiefilm. Waar volgens mij wel een verschil is tussen live-action film⁹ en animatiefilm. Zo vind ik het mooie van animatie dat zaken daar op een andere en soms scherpere manier verbeeld kunnen worden dan in live-action film. De maker moet het publiek op een andere manier meenemen in zijn verhaal. Dit komt onder andere doordat de toeschouwer, in eerste instantie, bij animatie verder afstaat van het verhaal of de personages, door de techniek. Er is (in de meeste gevallen) geen levensechte figuur waar de toeschouwer zich mee kan personifiëren, zoals bij film wel het geval is. Hierdoor kunnen complexe situaties soms juist wel beter behandeld worden.

En ik vind animatie een uiterst goed medium om een verhaal subtiel te kunnen vertellen. Ook dit is een reden dat zware onderwerpen goed verwerkt kunnen worden in animatie. Om het verhaal goed te kunnen vertellen zijn het beeld en de beweging de belangrijkste elementen. De animator richt daarom zijn aandacht hierop en dit draagt eraan bij dat de animatie er vaak buitengewoon fijnzinnig uitziet.

Voor dit onderzoek heb ik gekozen om de resultaten te verwerken in animatie. In eerste instantie had ik drie verschillende opties om een animatie te gaan maken. Naar aanleiding van de verhalen zou ik één verhaal kunnen maken met één fictieve hoofdpersoon, waarin de verschillende elementen uit de verhalen samenkwamen. Ik zou mijn eigen onderzoek naar mijn eigen ervaringen met adoptie en de zoektocht naar mijn biologische moeder verbeelden. Of ik zou citaten van de respondenten gebruiken als uitgangspunt voor korte animaties, ter illustratie bij het onderzoek. Ik heb uiteindelijk voor dit laatste gekozen, omdat ik vond dat er heel erg veel mooie onderwerpen aangedragen werden door de respondenten waar ik direct beeld bij zag.

Uiteindelijk heb ik drie onderwerpen uit de verhalen gehaald die mij inspireerden voor een kort beeldverhaal, ter illustratie bij het citaat. De eerste animatie 'Echte Koreaan?' is naar aanleiding van het verhaal van Erika. Ze vertelt dat ze rond haar negentiende bij een gastgezin in Korea woont en daar geconfronteerd wordt met het gevoel toch niet echt een Koreaanse te zijn. Terwijl ze in Nederland geconfronteerd wordt met het feit dat ze er 'Chinees' uitziet en niet als Nederlander wordt aangezien. Maar ze voelt zich juist meer Nederlander dan Koreaan. Dit gedeelte komt overeen met het gedeelte uit de onderzoeksvraag hoe het is om om te gaan met een dubbele identiteit of het gevoel te hebben een (culturele) identiteit te missen. De tweede animatie is geïnspireerd op de anekdote waar Lizz over vertelde. De zoektocht naar haar biologische familie werd al op jonge leeftijd aangewakkerd door een confrontatie met het onbekende over haar levensverhaal van voor haar adoptie.

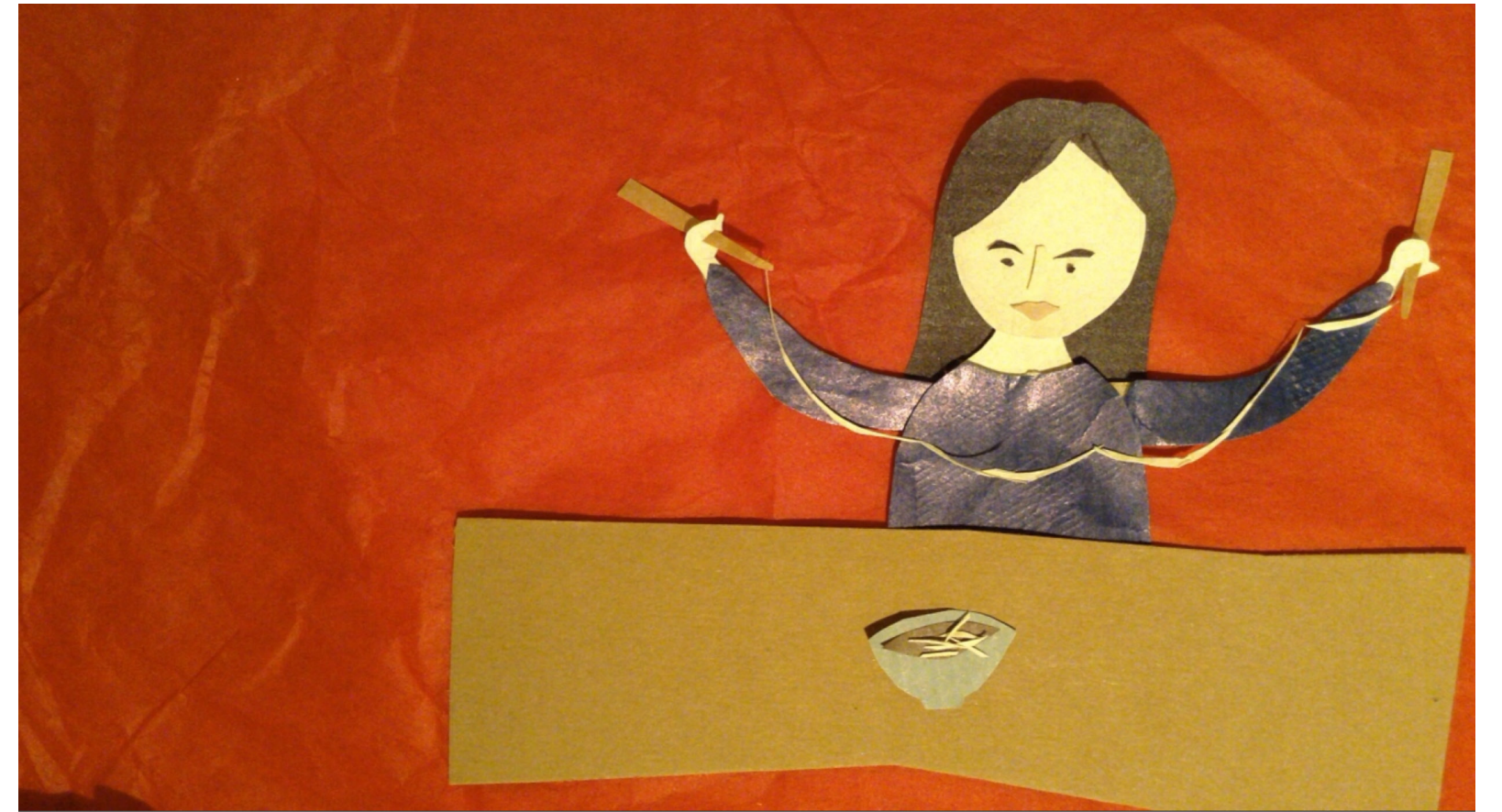
Op school moesten we een babyfoto meenemen, moesten we raden wie wie was. De jongste foto die ik had, daar was ik twee jaar, dus dat was niet zo ingewikkeld. En ik had een kleurtje. Dus daar vond ik geen flikker aan.

Sindsdien was ik ook wel getriggerd en nieuwsgierig naar mijn roots. Niet omdat ik ongelukkig was, maar omdat ik niks wist over mijn situatie als baby.

De laatste animatie is op basis van het verhaal van Ranil. Hij vertelde dat veel bewegingen, die door breakers gemaakt worden, heel persoonlijk zijn en dat er vaak een verhaal achter zit. Hij liep bijvoorbeeld een keer over het strand in Sri Lanka waar hij een krabbetje zag lopen. Die beweging van het krabbetje heeft hij verwerkt in een move voor zijn breakdance. Dat zag ik natuurlijk direct voor me en ik heb bij dat gedeelte een flipboekje gemaakt, wat je uit dit boek kunt halen om te bekijken.

⁹ Films waarin menselijke acteurs live voor de camera acteren.

Still uit animatie 'Echte Koreaan?'

“Ik denk dat het een soort verslaving is.
En ik denk ja, misschien is dan kunst
voor mij een soort redding geweest.”

Emilio
(persoonlijke communicatie, 21 maart 2016)

4 Resultaten

Naar aanleiding van de verhalen wil ik de meest genoemde thema's en eruit springende resultaten toelichten, de overeenkomsten benoemen, of juist de tegenstellingen aankaarten die betrekking hebben op mijn onderzoeksvraag. Waar het kan, koppel ik de door mij aangehaalde en besproken thema's aan de theorie. Omdat er nieuwe thema's besproken worden die ik niet eerder uit de theorie heb gehaald, kan het zijn dat deze delen van de verhalen niet gekoppeld kunnen worden aan de theorie. Hieruit vloeit, wat mij betreft, nieuw inzicht voort en kunnen aanbevelingen voor verder onderzoek gedaan worden.

Om te beginnen, bepreek ik een aantal voorbeelden uit de verhalen die ook genoemd worden in de theorie. Daarna geef ik een aantal voorbeelden van thema's die door de respondenten zelf zijn aangehaald en waarover niet gesproken wordt in de theorie.

4.1 Redenen om kunstenaar te worden

Er worden verschillende redenen gegeven waarom de geadopteerden kunstenaar zijn geworden. Bij Emilio kwam het vanuit de drang om van zich af te schrijven in zijn middelbare schoolperiode. Hij was geen prater, maar voelde wel dat hij iets moest met de problemen rondom zijn adoptie. Door de reis naar Colombia met zijn adoptieouders en zijn zussen, vroeg hij zich steeds meer af wat Colombia voor hem betekende. Hij schreef honderden schriften vol als dagboek, met poëzie of korte verhalen; allemaal over zijn adoptie. Van het schrijven is hij gaan schilderen, waarin de 'flow' van het werken hem aansprak en niet zozeer de letterlijke verwerking van zijn adoptie.

Voor Ranil is breakdancen een positieve uitlaatklep geweest. Hij begon rond zijn tiende met dansen en merkte dat hij meer energie had dan de 'boys' om hem heen. Hij won drie jaar op rij de Flare Champion. Jaren later kwam hij erachter dat de energie die hij in het dansen stak, voortkwam uit negatieve ervaringen in zijn leven. Het ging om zowel adoptie-gerelateerde als niet-adoptie-gerelateerde problemen. “Achteraf ben ik er wel blij mee dat ik die energie in break heb gestopt, want je kunt ook alcohol gaan drinken en ruzie gaan zoeken met mensen, maar daar krijg je meer problemen van. Dat besepte ik al heel vroeg, dus dat heb ik ook nooit gedaan.”

Lizz begon met het schrijven van liedjes over adoptie, toen ze via tv-programma Spoorloos een biologische oom en tante vond in Colombia. Ze ontmoette haar oom en tante in haar geboorteland, die haar vertelden dat haar biologische moeder overleden was. Omdat ze voelde dat het verhaal wat zij vertelden niet helemaal klopte, schreef ze het nummer 'Sleutel naar mijn hart'. Dit lied heeft ze ook voor andere geadopteerden geschreven die, samen met haar eigen ervaring, een inspiratiebron waren. In eerste instantie was het nummer geschreven om bij een adoptiefestival te zingen. Ze werd door Ivo Niehe gevraagd in de studio te komen om te vertellen over haar verhaal. Daar heeft ze het nummer vanuit het publiek gezongen. Het was voor haar een aanleiding om een oproep op Facebook te plaatsen of andere geadopteerden met haar een nummer wilden maken over adoptie. Mario, ook geadopteerd uit Colombia, was bezig met gitaarles geven toen hij de oproep voorbij zag komen. Hij heeft als eerste gereageerd en zo zijn ze, samen met andere muzikanten, aan de slag gegaan om het adoptienummer van Lizz uit te werken voor het festival. Dat festival is helaas niet

doorgegaan, maar ze maken nu nog steeds samen nummers. Ze halen hun inspiratie uit adoptie, alsook ook uit andere zaken in hun dagelijks leven.

Zich uiten door middel van creativiteit is bij Mario altijd erg belangrijk geweest. Hij voelde zich als tienjarige jongen aangetrokken tot de feestjes van de Molukse gemeenschap in zijn buurt. Ze maakten veel muziek en hij vond het interessant om daar rond te hangen. Omdat hij op de middelbare school veel in het straflokaal kwam, waar een gitaar hing waar hij op leerde spelen, begon hij mee te spelen op de Molukse feestjes. Toen hij na zijn grafische opleiding verder wilde studeren en toelatingsexamen deed bij verschillende conservatoria vroeg een docent of hij niet bij de Pop Academie wilde komen. Door de opleiding en het contact met zijn docent is hij zijn eigen lespraktijk begonnen. Hij vindt het belangrijk dat zijn leerlingen vooral muziek maken omdat ze er plezier in hebben. Als ze theorie willen leren kan dat, als ze vooral liedjes willen spelen, kan dat ook.

De basis van de lespraktijk van Ranil is vooral gebaseerd op de invloed die break op hem heeft gehad.

Ik gaf al les in break, maar ik wilde elk kind les kunnen geven. Wat break voor mij heeft gedaan is ook heel veel in combinatie met adoptie en in combinatie met andere moeilijke perioden uit mijn leven. Ik heb heel veel uit dansen kunnen halen en het creatief er mee bezig zijn en ook het agressief bezig zijn met dansen, want break-dansen is ook natuurlijk heel veel power. Dat wil ik ook andere kids gunnen. Ik wilde eigenlijk een dansschool beginnen. Alleen hoe hou je een kid die autistisch is, of ADHD heeft, erbij? Want voor die kids is het juist goed. Maar je merkt in een les dat die dan druk zijn. Als je niet weet wat je ermee moet doen, dan moet je die van je les afsturen. Daarom heb ik de opleiding Sport & Bewegen gedaan, om te leren hoe die kid wel in de groep past en wel door kan.

Het creëren van kunst, energie in kunst stoppen, het les geven in kunst en complexe situaties rondom adoptie verwerken door middel van kunst lopen in sommige verhalen in elkaar over. Door de zoektocht naar zijn biologische familie in Sri Lanka zat Ranil er even helemaal doorheen. Hij had al een afspraak om een workshop te gaan geven, maar op dat moment stond zijn hoofd er eigenlijk niet naar. Door toch les te gaan geven én zelf weer te dansen en te bewegen, voelt hij de positieve energie weer stromen. "Er was veel gebeurd, ik voelde me helemaal wleeeh, toen ben ik die workshop gaan geven en dat was zo fijn. Dus dat was dus weer het dansgedeelte wat dan. Ik had er echt geen zin in, ik zat daar in de tuktuk, geen zin in een beetje plezier maken, wehwehweh, en dan kom je er uit en dan zie je die kids en dan zo pfooeoeoe vroeeoeoe' positiviteit uit de ogen, en dan was het meteen weer super vet. Ging ik hun weer dingen leren en zij mij."

Bovenstaande redenen die de respondenten geven, kunnen gekoppeld worden aan de theorie van Wesseling (2014), waarin ze de zelfcreatie door fictie aan de geadopteerde zelf toeschrijft. En waarin, zoals ze omschrijft, kunst door de geadopteerde ingezet wordt om verwantschap te weven met het land van herkomst of de (nog onbekende) biologische familie.

"In het straflokaal hing een gitaar, heb heel vaak een briefje moeten halen bij dat lokaal. Er was niks te doen, dus ik trok dat ding van de muur en begon te spelen. Ik vond dat straflokaal steeds leuker worden."

Mario
(persoonlijke communicatie, 25 maart 2016)

4.2 Inspiratie

Voor bijna elke geadopteerde is een bepaalde levensfase, zoals omschreven in het boek *'Geadopteerd, een leven lang op zoek naar jezelf'* (Brodzinsky et al., 2008) een trigger geweest om meer te weten te willen komen van het land van herkomst. Bij zowel Gendro als Paul was het de geboorte van hun oudste kind. Voor Gendro was de trigger dat hij zich hierdoor ging realiseren dat hij op die leeftijd afgestaan was. Hij kreeg de behoefte om zijn biologische moeder te zoeken, om haar te vertellen dat het in orde was, dat hij goed terecht gekomen is en dankbaar is voor het leven dat ze hem gegeven heeft. Doordat hij, via Spoorloos, zijn moeder heeft gevonden, is hij naar Indonesië gegaan om haar te ontmoeten. Hoewel hij zich daarvoor 'een echte Nederlander' voelde, merkte hij bij vertrek uit zijn geboorteland dat hij zich verbonden voelde met de cultuur. "Als ik in een gekleurde kerk kwam, voelde ik me heel blank. Toen ik voor het eerst terugkwam uit Indonesië, toen is er wat veranderd." Ineens voelde hij een verbintenis met het land en een klik met de Indische mensen in Nederland. De ervaringen die hij heeft gehad rondom zijn adoptie en zijn zoektocht naar zichzelf en zijn roots, heeft hij verwerkt in het nummer 'Wie ben jij?'. Voor Paul was de geboorte van zijn oudste dochter de aanleiding om zich te gaan verdiepen in het thema 'thuisgevoel'. Het thema speelde altijd wel op de achtergrond mee, maar hij wilde er liever niks mee doen. Doordat zijn dochter geboren werd, stond hij stil bij het feit dat hij zich niet thuis voelde bij zijn adoptieouders in Nederland, maar ook niet in Korea, zijn geboorteland. Als documentairemaker gaat hij nu op onderzoek uit naar wat dat thuisgevoel betekent voor mensen. Doordat hij het thema via zijn werk onderzoekt en andere mensen in beeld brengt, dwingt hij zichzelf om wel met het onderwerp bezig te zijn en het toch op veilige afstand te houden. "Misschien zit daar ook een angst van wat dat los gaat maken, dat weet ik niet. Zo voelt dat niet, maar ja, hoe goed ken je jezelf. Ik ben er nog niet aan toe, er gaat een moment komen, natuurlijk, dat ik met de billen bloot moet."

De achtergronden van bovenstaande verhalen sluiten aan bij de levensfase van de 'Vroege volwassenheid', beschreven door Brodzinsky (et al., 2008). In deze levensfase kan de confrontatie met de geboorte van een eigen kind de geadopteerde doen beseffen hoe zijn eigen jonge leven is begonnen. Bij beide respondenten heeft dit weer geleid tot ander onderzoek, wat ze door middel van kunst hebben vormgegeven.

Het 'thuisgevoel' dat Paul omschrijft sluit aan bij het verhaal van Erika. Zij is vanaf haar afstudeerproject aan de AKI geïnteresseerd in het 'anders' zijn. Ze is zichzelf er altijd van bewust geweest dat ze 'anders' was. Al was het alleen al omdat ze voor Chinees werd aangezien, terwijl ze in Korea geboren is. In haar werk hield ze zich, net als Paul, voornamelijk bezig met minderheidsgroepen als de Chinese migranten in Amsterdam en Rotterdam. Voor de tentoonstelling en het debat Remi, dat Erika zelf organiseerde, maakte ze het kunstproject 'Het gras lijkt altijd groener in Korea'. Het project bestond uit verschillende portretten. De helft daarvan waren Koreaanse geadopteerde vrouwen, woonachtig in Nederland en allemaal geboren in 1974. De andere helft waren Koreaanse vrouwen, ook geboren in 1974. Naast de portretten, werd in Korea een voetbalwedstrijd georganiseerd die gespeeld werd door geadopteerde Koreaanse vrouwen en niet-geadopteerde Koreaanse vrouwen. "Ik merkte op een gegeven moment dat het niet zozeer over 'anders zijn' gaat, maar over 'thuis voelen'. En wat is dat thuisgevoel? En voor iedereen is dat anders, en hoe uit zich dat en waarom is dat belangrijk? Ik heb het hier proberen te aarden voor mijzelf, vertaald naar thuisgevoel eigenlijk." In deze twee verhalen zie ik het verband tussen het gedeelde gevoel van 'nergens thuis horen', het hebben van een 'dubbele' identiteit of juist het ontbreken van een identiteit en de zoektocht naar een bepaalde culturele identiteit.

4.3 Invloeden

Een aantal thema's, besproken in de theorie, komt duidelijk naar voren in de verhalen van de geadopteerden. Ze zijn niet altijd even goed te koppelen aan kunst of kunsteducatie. Toch bespreek ik ze in dit hoofdstuk, omdat ze wel degelijk te maken hebben met de ontwikkeling van een geadopteerde, het zelfbeeld van de geadopteerde en de keuzes die hieruit voortvloeien.

Wesseling (2014) en Wekker (2007) hebben het over de invloed van de westerse wereld op adoptie. Het gaat onder andere om de westerse kijk op de wereld, die Wesseling en Wekker ook wel het postkoloniale denken noemen. Ook het 'autobiografische schrijven' door adoptieouders is van grote invloed op de geadopteerde. In de tabel staan deze thema's los van elkaar, in de verhalen komen ze soms samen, maar worden ze ook apart genoemd. Lizz wilde als kind altijd graag de foto's en dia's kijken rondom haar adoptie, dat vond ze leuk. Toen ze als volwassen vrouw via tv-programma Vermist haar biologische moeder ging zoeken en in haar adoptiepapieren dook, hebben haar adoptieouders verteld dat haar moeder haar vroeger heeft proberen te verdrinken en dat ze daarom is afgestaan. Omdat het geen leuk verhaal was, hadden ze dat altijd achtergehouden. Eenmaal in Colombia, hoorde ze dat haar biologische moeder haar in een rivier aan het wassen was, toen ze last kreeg van een epileptische aanval, en dat dat er misschien heeft uitgezien als poging tot verdrinking. Paul heeft van zijn adoptieouders altijd te horen gekregen dat hij als vondeling gevonden is op straat, in een mandje. Maar toen hij voor het eerst in Korea kwam en het kindertehuis bezocht, bleek dat verhaal niet te kloppen en bleek hij in Korea zelf al geadopteerd te zijn door een Koreaans stel, dat na een paar jaar toch niet meer voor hem kon zorgen en hem naar het kindertehuis heeft gebracht. "Het lijkt misschien een klein verschil, maar voor mij was dat echt... Hè? Het zit heel anders in elkaar." Naast de tegenstrijdigheden waar je in je jongvolwassen leven mee dient leren om te gaan, het dialectische denken, krijg je als volwassen geadopteerde in je zoektocht naar je biologische familie

of land van herkomst ook nog de confrontatie met feit en fictie rondom jouw geboorteverhaal.

Daarnaast heeft elke geadopteerde aangegeven geadopteerd te zijn vanuit het westerse gedachtegoed 'iets goed te willen doen in de wereld'. Dit westerse denken sluit aan bij het volgende thema, dat in de theorie niet veel naar voren komt, maar door elke geadopteerde besproken is. Dat is het thema 'dankbaarheid'. Wat mijns inziens een westerse kijk op de wereld is en de geadopteerde erg beïnvloedt. Uit de verhalen concludeer ik dat dit thema belangrijk is geweest voor het nemen van bepaalde beslissingen in de levensfasen van de geadopteerde en hiermee ook een grote invloed heeft op de ontwikkeling van de geadopteerde. Gekoppeld aan het thema 'dankbaarheid', is het thema 'laten zien dat je goed (genoeg) bent' dat door bijna elke geadopteerde meerdere keren genoemd wordt. Gendro probeert in zijn muziek en coaching-praktijk jongeren te laten zien dat ze er mogen zijn, dat ze zichzelf mogen zijn en dat het goed is om grenzen op te zoeken. Uit ervaring weet hij dat het anders kan en vertelt hij dat hij een hele tijd in de overlevingsmodus heeft geleefd. "Mijn puberteit heb ik een paar jaar geleden pas gehad. Vroeger dacht ik: mag niet klagen, lief zijn. Ik was heel voorbeeldig, heel lief." Ranil vertelt dat hij zijn leven lang heeft gedacht: ik moet het goed doen. Dat zeggen mensen ook altijd: "Goh, jij hebt geluk, dat je in Nederland op mag groeien", dat neem je dan toch mee. Daarvanuit ga je dan toch leven." En niet alleen voor zichzelf wil Ranil het goed doen, ook voor andere minderheidsgroepen in Nederland. "Net zoals nu, iedereen haat Marokkanen, dan heb ik zoiets "ik moet laten zien dat ik een buitenlands uiterlijk heb, dat niet iedereen zo slecht is". Dat heb ik heel mijn leven al gehad. Ik moet dit, ik moet laten zien dat ik geadopteerd ben, dus ik moet een goeie jongen worden." Voor Erika was het de confrontatie met de westerse blik, toen ze op straat mensen ging interviewen over adoptie voor haar 'Het gras is altijd groener in Korea'-project. "Ik heb toen een aantal mensen op straat gevraagd over wat ze wisten over adoptie. En ja, ik vond dat wel opvallend, hoe daar over gedacht werd. Ook dat zo'n moeder dan zegt, zo'n hele blije moeder van "Ja, eigen kinderen zijn toch leuker"."

4.4 Wat is waar?

Een aantal thema's die in alle verhalen naar voren kwam, had betrekking op discriminatie (al heeft geen van de respondenten deze term genoemd), erbij willen horen en het veranderen van waarheid door ervaringen. Deze thema's werden steeds met elkaar verbonden door de respondenten. Wat me opviel, is dat geadopteerden allemaal relatief veel met 'small town racism' in aanraking gekomen zijn en dat dit hun zelfbeeld beïnvloedde. De reden dat respondenten de term discriminatie of racisme niet gebruikten weet ik niet precies. Mijn veronderstelling is dat ze pesterijen van vroeger of scheldwoorden nooit hebben gezien als discriminatie en dat er door de omgeving ook niet zo mee werd omgegaan. Dit is, denk ik, precies wat Weedon (2004) bedoelt met small town racism en de invloed van het westerse denken. De voorbeelden die de respondenten gaven, wuifden ze veelal weg door te zeggen: "ik heb daar nooit problemen mee gehad."

Ik heb heel lang geprobeerd om heel Nederlands te zijn, dus mijn adoptie juist te ontkennen. Ik denk dat ieder kind wel er bij wil horen, ik was wel vrij uniek in het dorp waar ik opgroeide. Ik vond het wel heel leuk dat ik opviel, ik hou wel van aandacht, maar ik wilde tegelijkertijd heel erg Nederlands zijn. Dat heb ik wel lang volgehouden. En toch werd ik ook wel geplaagd, heb daar nooit last van gehad, maar wel... als kind ben je je niet erg bewust van je uiterlijk, ik was gewoon een Hollands jongetje voor mijn gevoel, ik versilde niet van mijn

vriendjes. Totdat ik geconfronteerd werd door anderen, dat je er anders uitziet. Ik vond het niet leuk natuurlijk als ze spleetoor riepen, jij met je platte neus of ben je tegen een muur gelopen.

Met zijn werk probeert Paul deze beeldvorming te veranderen en hij hoopt zijn steentje te kunnen bijdragen, om meer kleur te laten zien in de media. Hij zoekt etnische minderheidsgroepen op in Nederland om hun cultuur te leren kennen en te laten zien.

Wat wij in series en films zien, dat is niet Nederlands. Het is een deel van Nederland, maar is niet Nederland. Dat vind ik niet oké. Dus daarom duik ik misschien dan relatief vaker in die hoek, ja, omdat ik dat belangrijk vind, dat het normaal wordt, en dat dus mensen als mensen worden gezien, in plaats van de vluchteling, of de illegaal, of... snap je wat ik bedoel? Dat het menselijk wordt. Het moet niet zo zijn dat er op een moslim wordt neergegeken, of een Aziaat, of een Indiër, dat dat minder is dan een blank-westerse persoon. En dat is natuurlijk nog wel zo. In Nederland heb je de excuusallochtoon in een film of in een serie, of in bedrijven. Je hoeft niet kleurenblind te zijn, dat is een tussenstap. Ik hoef niet Jan de Boer te heten in een rol. Het gaat er om dat er juist wat gedaan wordt met die achtergrond. Al die kleuren en smaken moet je juist laten zien, in plaats van ontkennen. Dat is waar ik naar toe zou willen.

Het feit dat Emilio groot was voor zijn leeftijd, heeft hem op school misschien veel pesterijen bespaard.

Dat was mijn voordeel. In Oisterwijk was alles blank of een geadopteerd kind, wij waren de eerste drie. Mijn vrienden gaven me Turk als bijnaam, in het begin wist ik niet eens wat dat was, joh. En ik had het geluk dat ik twee koppen groter was. Was altijd heel goed in dreigen.

Ranil vertelde dat hij zijn vrienden Sri Lanka graag wilde laten zien, omdat hij dacht dat ze hem dan meer zouden begrijpen. Hij was een aantal keer met zijn adoptieouders naar Sri Lanka geweest, 'slecht gegaan' door adoptie, en stuitte op onbegrip bij zijn vrienden. Dit gedeelte gaat zowel over het alleen staan als geadopteerde en het erbij willen horen, als over zijn perspectief op 'de waarheid' en dat dit, volgens Ranil, verandert als je reist. Het sluit ook goed aan bij de theorie van Lies Wesseling (2014), dat de waarheid van het westen gezien wordt als dominant.

In 2014 ben ik ook een keer met vrienden geweest. Dat was echt super vet. Ik had heel erg dat, ik zie dingetjes, als ik in Sri Lanka ben, ervaar en zie en ruik ik dingen en ik dacht, als ik andere mensen daar gewoon met hun gezicht zo op druk, dan moeten hun dat ook zo ervaren. Daarvoor heb ik een hele lange periode gehad dat ik het kut vond, van 'jullie begrijpen gewoon niet wat er in mijn hoofd rondgaat, gewoon totaal niet' en dat was heel lastig, dus ik dacht: 'perfect, als jullie met mij meegaan, dan kan ik jullie laten zien waar het om gaat.' En toen merkte ik dat hun wel heel anders kijken, nog steeds, naar heel veel verschillende dingetjes, weet je wel, hetzelfde als ik dan theepluksters zie, en dan denk van 'nah dat slaat toch nergens op.' 'Jaja, maar ze krijgen wel geld!' Dus dat botste wel op die vakantie. Maar dat was wel vet, want je bent met vier goeie vrienden, hun begrepen wel wat ik bedoelde, maar hun zaten er gewoon anders in. Vanaf nu begrijp ik ook dat sommige andere mensen het gewoon niet zo gaan zien. Dat hoopte je dus. Moet je ook achter komen, natuurlijk. Vrienden zijn later wel naar me toegekomen om te zeggen dat ze me meer snappen.

“Mijn ouders hebben nooit verschil gemaakt tussen biologisch of niet biologisch. Ik voelde me hartstikke biologisch. Thuis was er geen verschil, moest echt op een foto zien “oja, ik ben geadopteerd, maar zo voelde het niet”

Lizz

(persoonlijke communicatie, 25 maart 2016)

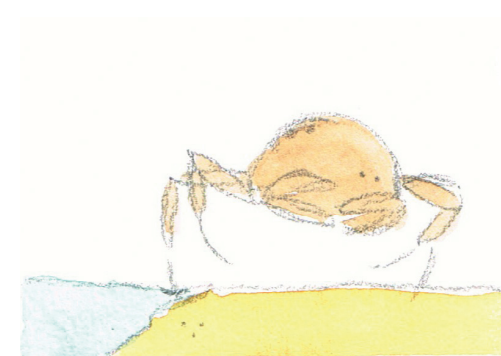
4.5 Nieuwe inzichten vanuit de respondenten

Uit het onderzoek bleek dat geadopteerden zich bewust waren van dat ze uniek waren. Dat gaf een bepaalde vorm van positieve aandacht. En als die uniciteit wegvalt, is het ook even wennen. “Tijdens een event in Eindhoven had ik een shirt van Sri Lanka, dus ik denk, ik ben uniek. Komt er een gast naar me toe, begint ‘ie Singalees tegen me te praten.” En Gendro merkte dat toen hij voor de eerste keer in Indonesië kwam: “In Nederland ben ik gewend dat je ergens binnenkomt en opvalt, hier was dat niet meer zo, dat vond ik zo raar. Ik voelde me als Marty in Madagascar, ik voelde me niet meer exclusief.”

Een eigen aangedragen thema is bijvoorbeeld het ‘nature/nurture’-concept, dat in de theorie niet genoemd wordt in relatie tot adoptie, maar in bepaalde verhalen van respondenten herhaaldelijk terugkwam. Zo vertelde Erika over haar fotoproject ‘Echte Bananen’ in Amsterdam, waarin ze Chinese geadopteerde kinderen heeft geportretteerd. Ze heeft de adoptiekinderen alleen op de foto gezet en samen met hun adoptieouders. Ze wil de overeenkomsten tonen tussen het adoptiekind en zijn adoptieouders. In plaats van de verschillen, die iedereen in eerste instantie ziet. “Als mensen een gezin zien met een adoptiekind, dan valt altijd dat donkere kindje op. Maar je kan er ook naar kijken ‘eigenlijk passen ze heel goed’, is het logisch dat ze bij elkaar passen, of zo. Als ik de portretten van die families nam, en ik zou die kindjes omwisselen... dan paste dat eigenlijk voor mijn gevoel niet, dan klopte dat niet.” Erika vindt dat ze zelf ook erg op haar adoptieouders is gaan lijken en onderzoekt in haar werk het ‘nature/nurture’-concept. Paul is op drieënhalf-jarige leeftijd in Nederland gekomen bij zijn adoptiefamilie, die toen al een biologisch kindje van twee hadden. Vanaf het begin voelde hij zich niet op zijn plek in het gezin en had hij het idee dat hij niet voldeed aan de verwachtingen van zijn adoptieouders. “Mijn Nederlandse zus paste veel meer in hun manier van opvoeden en in hun persoonlijkheid überhaupt, die heeft letterlijk hun genen. Ik kwam toch al met een persoonlijkheid.” Paul heeft vaker tijdens het gesprek genoemd dat hij de clash met zijn ouders moeilijk heeft gevonden, maar dat hij ook dacht dat dit misschien niet zo was geweest als hij bij een ander gezin was gekomen. Maar voor hem was er in ieder geval geen sprake van het concept ‘nurture’ waar Erika juist naar zocht in haar fotoproject.

Wat door veel respondenten werd aangehaald, is de taalbarrière. Helaas heb ik dit tot nog toe niet teruggelezen in de theorie. Terwijl het de wens zich het land eigen te maken, in de weg staat. Omdat dit zo vaak werd genoemd, vind ik het wel belangrijk om te benoemen. Gelukkig geeft Ranil een voorbeeld waarmee hij aantoont dat kunst een verbindende factor kan zijn die de taalbarrière overstijgt. “Overall waar je komt, state of mind van b-boys, je voelt je meteen thuis. Had ik in Sri Lanka ook. Met dansen, het moment dat je gaat dansen, dan ben je ook niet bezig met iets anders, je luistert naar de muziek en je doet, je lichaam beweegt mee, het is bijna meditatie, of zo. Maar je bent ook nog je lichaam aan het gebruiken. Er komt gewoon heel veel positiefs bij. Communicatie is ook meer wow, tof, die woordjes zijn hetzelfde.” En ook Mario vertelt dat hij, ondanks dat hij niet goed Spaans sprak, bij het kindertehuis in Colombia een workshop heeft gegeven. Er is ter plekke een gitaar gekocht en hij heeft met veertig kinderen een liedje geschreven en gezongen in het Spaans.

Deze positieve voorbeelden nemen natuurlijk niet weg dat het voor veel geadopteerden een complicerende factor is om zich met het land van herkomst te verbinden. En helaas bleek uit de verhalen dat het zelfs een reden is om nau-

welijks tot geen contact te hebben met gevonden familie. En zelfs als de geadopteerde moeite heeft gedaan de taal te leren, blijft het moeilijk om te communiceren op een niveau dat je zou willen met familie. Paul volgde naast zijn werk op zaterdag zes jaar lang een intensieve cursus Koreaans. "Maar het is een verschrikkelijk lastige taal. Ik kon me daar dan dus redden, maar persoonlijk dus nog niet." Emilio kan de taal inmiddels redelijk goed verstaan, maar echt de diepte in gaan lukt nog niet. Voor Gendro is het zelfs een reden om alleen contact te hebben met zijn biologische familie als hij in het land is. "Het liefst zou ik wel één keer in de maand met ze skypen, maar ik spreek de taal niet, dus dan zou je naar elkaar staren."

Twee van de zeven respondenten gaven aan dat adoptie ook een middel is geworden om aandacht te krijgen voor hun kunst. Emilio merkte bij een galeriehouder dat het verhaal over zijn adoptie aansloeg. "Ik zeg niet dat ik het misbruik, maar ik ben er ook niet vies van om het te gebruiken. Laat ik het zo zeggen: als je iets wilt verkopen moet je aandacht vragen." Ook Mario vindt het vooral af en toe handig dat je door je adoptieverhaal aandacht krijgt. "Wij gaan zo trouwen, twee geadopteerden, die achteraf bij elkaar in hetzelfde kindertehuis bleken te liggen, opgegroeid in dezelfde regio in Nederland, maar pas op volwassen leeftijd weer bij elkaar gekomen door de muziek, het verkoopt ook heel makkelijk."

"De eerste paar dagen ga je heel veel proberen uit te leggen, word je heel moe, want het is heel moeilijk, zo'n gesprek als wat wij nu hebben dat duurt dan een dag"

Emilio
(persoonlijke communicatie, 21 maart 2016)

Still uit animatie 'Babyfoto's'

5 Conclusie

Dit onderzoek geeft veel inzicht in het leven van kunstenaars die geadopteerd zijn. De verhalen geven informatie over redenen om kunstenaar te worden en ook redenen om bepaalde thema's rondom adoptie of 'het anders zijn' in kunst te verwerken en te laten zien aan de buitenwereld.

Ook laat dit onderzoek zien dat zeven kunstenaars zeven verschillende verhalen hebben, die voor een deel overeenkomen en voor een deel totaal anders zijn. Het is daarom niet mogelijk één conclusie te geven. Maar gelukkig is het wel mogelijk een beeld te schetsen van deze kunstenaars en aanbevelingen voor vervolgonderzoek te geven.

Wat het moeilijk maakt om een algemene conclusie te geven, is dat er complexe zaken meespelen in de verhalen van de geadopteerden, die allemaal van invloed zijn op de leefwereld van de geadopteerde. Hierdoor blijven het unieke verhalen. Zo is de ene geadopteerde op driejarige leeftijd naar Nederland gekomen en was de ander twee weken jong. De samenstelling van het gezin in Nederland is van grote invloed op de ontwikkeling van een kind en ook de samenstelling van het gezin in het land van herkomst kan erg ingewikkeld geworden zijn, als de geadopteerde dit gevonden heeft. Ik ben me bewust van het geringe aantal respondenten. Desalniettemin zijn de verhalen die ze vertelden veelomvattend en heb ik deze uitgebreid kunnen beschrijven in mijn onderzoek en kunnen koppelen aan de theorie.

De redenen om kunstenaar te worden lopen uiteen. Bij de één was het van jongs af aan een wens creatief bezig te zijn, de ander rolde min of meer in de kunstenaarswereld en weer een ander merkte rond zijn puberjaren dat kunst als uitlaatklep kon fungeren. Eenzelfde thema kan in hun kunst naar voren komen, terwijl de motivatie om met het thema aan de gang te gaan een andere kan zijn. De ene kunstenaar maakt veel kunstprojecten rondom een niet-westerse cultuur in Nederland, omdat ze zich verbonden voelde met hen. De andere kunstenaar zocht deze groepen juist op om de diversiteit in Nederland te laten zien.

Alle respondenten geven wel aan hun adoptie ergens in hun kunst te verwerken, maar ze vinden het niet allemaal even belangrijk om dit per se aan de kijker te tonen. Voor deze laatste groep is het vooral een manier om zaken rondom adoptie te verwerken in hun kunst, kunnen ze hun energie er in kwijt of kunnen ze juist hun land van herkomst gebruiken als inspiratiebron. Voor hen is het niet belangrijk of iemand anders dit in hun werk ziet. Anderen zetten het thema 'adoptie' juist bewust in, om zo te laten zien wie ze zijn als persoon, of zetten projecten op om via kunst zichzelf te onderzoeken en daardoor dichterbij zichzelf te komen. Bij een aantal kwam ook vaak naar voren dat ze steun vonden bij andere geadopteerden, of met hun kunst steun konden geven aan andere geadopteerden. Ze laten het thema ook naar voren komen om op die manier niet-geadopteerden te laten zien hoe het 'anders zijn' binnen een bepaalde cultuur iemands leven kan beïnvloeden. Ook willen sommigen expliciet laten zien dat het goed is om je wereldbeeld te veranderen en dat dat kan door kunst, of door bijvoorbeeld reizen en je te verdiepen in andere culturen. Voor hen is het sowieso erg belangrijk om de 'westerse blik' op niet-westerse landen bij te stellen, omdat ze zelf ervaren dat deze westerse blik kwetsend kan zijn en vol zit met stigma's. En omdat ze ervaren dat een bredere blik veel moois kan brengen en dat je, door je open te stellen, veel van elkaar kunt leren.

Allemaal zijn ze op jonge leeftijd getriggerd om aan een zoektocht te beginnen. Deze zoektocht is niet altijd de zoektocht naar biologische familie en is niet altijd via kunst gegaan. Het was wel een zoektocht naar zichzelf in relatie tot de ander. De reden hiervoor was bij bijna alle respondenten dat ze aangaven zich op jonge leeftijd heel Nederlands te voelen, maar zich door confrontaties met anderen bewust werden van het feit dat ze toch als niet-Nederlands gezien werden. Bij sommige kunstenaars wordt dit fenomeen dus wel verwerkt in hun kunst, om een kleurrijker beeld neer te zetten van Nederland. Bij sommigen was het vooral een reden om op latere leeftijd naar hun land van herkomst te gaan om te zoeken naar herkenning.

Er is één conclusie die ik wel kan trekken. En die geldt voor de verhalen die ik hoorde van de respondenten die wilden meewerken: geadopteerden zijn stuk voor stuk erg open en vertellen (graag) hun verhaal. Vervolgonderzoek is hiervoor zeker van belang, want ik weet de redenen daarvoor niet. Het kan te maken hebben met het feit dat ze hun hele leven geconfronteerd worden met intieme vragen over hun adoptie en het daarom gewend zijn om makkelijk over hun adoptie te praten, of ze dit nou bewust willen of niet. Het kan ook zijn dat het voor hen veilig is om over hun verhaal te praten met een andere geadopteerde. Als dit onderzoek door een niet-geadopteerde gedaan zou zijn, zouden ze dan misschien minder gemakkelijk gepraat hebben? Zoals Paul ook aangaf in zijn verhaal, kun je als mede-geadopteerde vaak wel subtieler en beter aanvoelen wat interessant is en waar het over gaat.

5.1 Arts-based research conclusie

Het traject van het arts-based gedeelte vond ik erg mooi. Ik ben heel erg blij dat het gelukt is om drie 'shorts' te maken. Het is een meerwaarde voor een onderzoek aan de master Kunsteducatie om daadwerkelijk kunst te maken. Het draagt zowel bij aan mijn eigen ontwikkeling als animator als aan de ontwikkeling van het onderzoeken door kunst. Door arts-based research in te zetten ben je als onderzoeker verplicht op een andere manier de data te verzamelen of, in dit geval, te bestuderen en te analyseren. Elke kunstenaar zal andere elementen uit de data halen om te gaan verwerken in zijn kunst. En elke kunstenaar zal deze elementen op zijn eigen manier verwerken. En dit lijkt mij het mooie van arts-based research.

Of de animaties ook dezelfde werking zullen hebben, zoals Leavy in haar theorie over arts-based research beschrijft, zal blijken na het publiceren van dit onderzoek. Dan kan ik bijvoorbeeld gaan onderzoeken of de animaties toegankelijker zijn voor een groter publiek dan het geschreven onderzoek. Ook kan ik dan bekijken of deze animaties in staat zijn om te verbinden, te inspireren of bijvoorbeeld het inlevingsvermogen van de toeschouwer te vergroten.

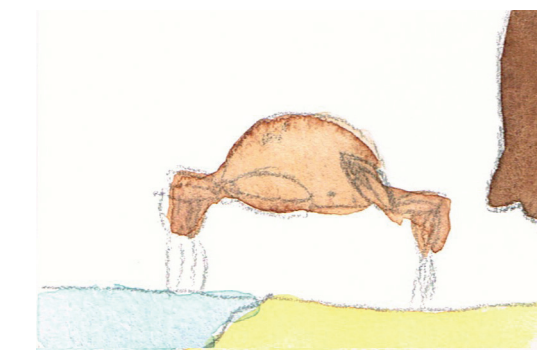
De behoefte waar Leavy over schrijft om arts-based onderzoek te doen kan ik onderschrijven. Het is voor mij een grote meerwaarde geweest om de verhalen te verwerken tot animaties. Op deze manier ben ik niet alleen als wetenschapper verbonden met dit onderzoek, maar ook als kunstenaar. Deze dubbelrol heeft mij vanaf het begin gestimuleerd om dit onderzoek op de manier af te ronden zoals ik dat nu doe, met aandacht voor de theorie, voor het empirische gedeelte en voor het maken van de animaties.

De onderwerpen die ik heb gekozen sluiten aan bij de theorie, terwijl ik hier niet bewust op gezocht heb. Misschien vielen deze uitspraken mij op, omdat ik het theoretische kader goed in me had opgenomen en daardoor bepaalde

onderwerpen onbewust mijn aandacht trokken en inspireerden. Na het maken van de animaties zag ik dat de verhalen gekoppeld konden worden aan theoretische gedeelten die ik heb omschreven in dit onderzoek. Op deze manier heb ik uiteindelijk het theoretisch kader verbonden met het empirische gedeelte door kunst.

Zo valt het verhaal van Erika samen met de theorie door Brodzinsky et al. (2008) over het feit dat geadopteerden zich soms nergens helemaal thuis voelen en zowel in het ontvangende land tegen confrontaties aanlopen als in het geboorteland en zo worstelen met hun identiteit. Het verhaal van Lizz kan verbonden worden met de theorie over het gebruik van fictie, wat wordt omschreven door Wesseling (2014). Omdat Lizz niets wist over zichzelf van voor haar tweede levensjaar is ze op zoek gegaan naar haar echte verhaal. Het thema uit Ranil zijn verhaal verbind ik ook aan de theorie van Wesseling (2014) waarin ze omschrijft dat geadopteerden zelf ook fictie gebruiken om zich zo te verbinden met het land van herkomst. In Ranil zijn geval is dat de inspiratie die hij voor zijn dans haalt uit bewegingen van dieren uit zijn geboorteland.

Dit onderzoek heeft mij erg geholpen om de werking van kunst te onderzoeken en in kaart te brengen hoe andere geadopteerden thema's als adoptie en identiteit verwerken in hun kunst. Voor mij is het maken van deze animaties en andere informatie van de geadopteerden een aanzet om door te gaan met het maken van animaties rondom het thema adoptie. Door dit onderzoek heb ik een goed inzicht gekregen om keuzes te kunnen maken hoe ik mijn eigen verhaal kan gaan verwerken als kunstenaar.

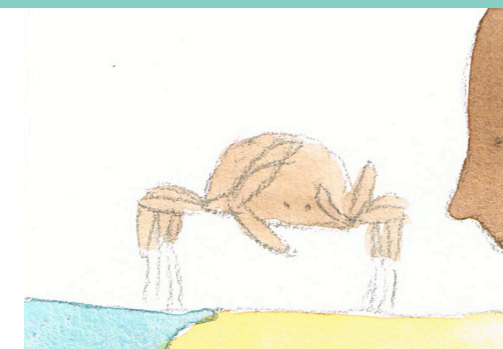
5.2 Aanbevelingen

Er valt nog heel wat moois te halen uit de verhalen, niet alleen kunst-gerelateerd. In deze paragraaf zal ik mijn aanbevelingen puntsgewijs opsommen, niet in volgorde van relevantie.

1. Omdat er tegenwoordig een grote groep volwassen geadopteerden is, wordt onderzoek naar adoptie door geadopteerden zelf een steeds meer voorkomend gegeven, wat ik aanmoedig. Er is veel onderzoek gedaan naar geadopteerden door niet-geadopteerden, en vooral in het westen. Uit de verhalen bleek dat iedereen die ik sprak, dit onderzoek interessant vond en dat heeft denk ik te maken met het feit dat ik zelf geadopteerd ben, de positieve inslag van het onderzoek en het feit dat de respondenten ook in mijn verhaal geïnteresseerd waren.
2. Sowieso kan er, naar aanleiding van dit onderzoek, nog veel meer onderzoek gedaan worden naar de creativiteit van geadopteerden. Naar hun motivaties, naar hun uitingen en naar een eventuele gemeenschappelijke deler.
3. Dit onderzoek kan zich opsplitsen in sub-gebieden. Want 'de geadopteerde' bestaat niet, denk ik. Is er een verschil tussen mannen en vrouwen? Op welke manier is het land van herkomst van invloed, het opgroeiende gezin en de omgeving waar de geadopteerde opgroeit?
4. Op welke leeftijd iemand geadopteerd is, is ook van grote invloed op de ontwikkeling, maar in onderzoek naar geadopteerden wordt hier bijna niet apart onderzoek naar gedaan.
5. Uit de verhalen bleek dat de respondenten steun hadden aan andere geadopteerden. Voor de een is dit het delen van kunst, voor de ander is dit een vriendschappelijke band met een klein aantal geadopteerden en voor weer een ander is dit de grote mate van herkenning en steun die ze zochten binnen een groep geadopteerden. De steun die de geadopteerden bij elkaar vinden, lijkt me zeker relevant voor zowel de kunstsector als de adoptiewereld.
6. Dit onderzoek is gedaan naar interlandelijk geadopteerden, opgegroeid in Nederland. Vervolgonderzoek zou gedaan kunnen worden naar binnenlands geadopteerden, opgegroeid in Nederland, en natuurlijk ook naar interlandelijk geadopteerden op internationaal niveau. Zo ben ik erg benieuwd naar het verhaal van Jung Henin, die de animatie 'Couleur de peau: Miel' maakte, en de Koreaans-Zweedse illustratrice Lisa Wool-Rim Sjöblom. Beide zijn bezig met het thema adoptie in hun kunst.
7. Kunstenaars die ik tot nu toe gesproken heb, waren allemaal op een bepaalde manier open over hun adoptie. Ze waren relatief gemakkelijk te vinden, omdat er veel over hun adoptieverhaal bekend is of omdat ze het zelf in beperkte mate delen. Wat me brengt bij de volgende aanbeveling, namelijk onderzoek doen naar kunstenaars waarvan in eerste instantie niet bekend is dat ze geadopteerd zijn. Het blijkt niet uit hun werk, ze delen het niet op hun site of via sociale media. Ze willen hun verhaal wel delen, maar weten misschien nog niet op welke manier.
8. Een niet-kunst-gerelateerd onderwerp dat naar boven kwam, zijn de ingewikkelde familieconstructies in zowel het opgroeiende gezin als het gezin in het geboorteland. In de onderzoeken die ik heb gelezen, wordt het nergens behandeld, maar het lijkt mij een interessant onderwerp om nader te bekijken.

“Dat zit ‘m uiteindelijk in hoe dicht je op de persoon kan komen, en dingen kan inschatten en herkennen in plaats van dat je maar moet inschatten, van hé wat is dit, is dit interessant? Je intuïtie is veel zuiverder daarin. Het is toch veel scherper, dan weet je meteen ‘ja dit moeten we hebben, dit is interessant wat er nu gebeurt, dan voel je dat veel meer.”

Paul
(persoonlijke communicatie, 15 mei 2016)

Ayubowan

Het was heel erg boeiend om de verschillende verhalen te horen van de kunstenaars die ik heb ontmoet. Ik ben iedereen heel erg dankbaar dat ze mee wilden werken aan dit onderzoek. Het zijn stuk voor stuk zeer bijzondere, aangrijpende en interessante verhalen. Al was het in de eerste plaats alleen al om zoveel verschillende 'interlandelijk geadopteerden' te mogen ontmoeten. En natuurlijk ook om de respondenten zo open te horen vertellen over hun ervaringen. Het was enorm tof om alles terug te luisteren. De mooie omschrijvingen over zijn geboorteland Colombia van Emilio, de niet te omschrijven geluiden die Ranil maakte als hij over de energie sprak die hij in zijn dansen stopt en wat hij terugkrijgt van anderen die met hem dansen. De grote aandacht van Erika voor elk project dat ze uitgebreid omschreef, de interessante 'inside-informatie' over de documentaires van Paul over adoptie, het inspirerende en ontroerende verhaal van Lizz & Mario. En de grootste verrassing: het privéconcert dat ik kreeg van Gendro. Hij speelde een nummer voor mij dat hij die week zou gaan opnemen en dat hij geschreven heeft naar aanleiding van zijn eigen adoptie-ervaringen. Lizz & Mario, ik wens jullie een prachtige muzikale bruiloft met mooie Colombiaanse invloeden.

Naast de respondenten heb ik veel steun en inspiratie gekregen van alle andere geadopteerden die ik de afgelopen jaren heb leren kennen. Heel erg bedankt voor jullie interesse, verhalen en tips.

Ik wil Rob Broere bedanken voor het uitgebreid nakijken en redigeren van mijn masterthesis. Bedankt voor alle tips en correcties. Angélique de Waard wil ik bedanken voor de laatste strenge correctieronde. Bregje Wertheim wil ik bedanken voor het nakijken van mijn abstract, de spontane tips die ze me gaf en natuurlijk voor haar flexibiliteit door mijn ietwat slechte planning. Ellen Oosterhof wil ik bedanken voor haar frisse blik en hulp bij het opmaken van dit mooie onderzoeksboek. Klaas Woning, heel erg bedankt voor je technische tips en de hulp die je me gaf om van deze uitgave een arts-based research uitgave te maken.

Alle medestudenten van 'mijn' jaar wil ik natuurlijk bedanken. Bea, Harold, Wigbert, Sanne, Johan, Lizette, Mariëtte, Colien, Pol, Tessie, Peter en Margriet: het was elke maandag weer een feestje om jullie te zien, en gelukkig was er buiten die dag de appgroep voor de nodige structuur, ondersteuning en lol. Bedankt voor alle feedback, hulp en medeleven tijdens de studie en tijdens mijn persoonlijke zoektocht. Ik wens jullie een goed masterleven en hopelijk lukt het ons zo af en toe een COL-letje te organiseren voor onze master XL.

Gudrun, Corinne en Marloes wil ik bedanken voor het mogelijk maken van dit onderzoek. Ik had bij de informatie-avond twee jaar geleden niet gedacht dat ik deze dankwoorden zou schrijven voor mijn eerste echte onderzoek over het belangrijkste onderwerp in mijn leven.

Rhea, heel erg bedankt dat je vanaf het begin hebt geloofd in mijn kunnen. Bedankt voor de intensieve begeleiding het afgelopen jaar, de kritische vragen, de opbouwende en positieve feedback die me na elk gesprek weer nieuwe energie gaven om door te gaan en door te zetten!

Pap, mam, Marth, Mink, Pieter, Bente, Stan, Paulien, Sara en Marie, heel erg bedankt voor alle steun, de mooie tekeningen, de hartjes, de engeltjes, de lieve kaartjes en de opbeurende appjes. Zonder jullie was dit onderzoek er niet geweest ..

Ulbe, heel erg bedankt dat je er voor me was, als ik goed ging als een speer, maar ook als ik er helemaal doorheen zat en zei dat ik zou stoppen. Bedankt voor alle chocoladekoekjes en je eeuwige geduld. Je hebt me leren kennen als een brave student. Daar gaat vanaf nu verandering in komen ^_*

rozemaryn

Bronnenlijst

Literatuur

Brodzinsky, D., Schechter, M. & Marantz Henig, R. (2008). *Geadopteerd: een leven lang op zoek naar jezelf* (5e dr.). Wommelgem: Veen Bosch & Keuning uitgevers n.v..

Cote, J. E. & Levine, C. G. (2002). *Identity, Formation, Agency, and Culture: A Social Psychological Synthesis*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, Inc..

Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*. New York: W. W. Norton & Company, Inc..

Evers, J. & Boer, F. de (2012). *The Qualitative Interview: Art and Skill*. Den Haag: Eleven International Publishing.

Friedman, L. J. (2000). *Identity's Architect: A Biography of Erik H. Erikson*. Boston: Harvard University Press.

Juffer, F. & Ijzendoorn, M. van (maart 2009). De onbetwistbare inhaalslag van adoptiekinderen. *Kind en Adolescent* 30 (1) 16-23. Geraadpleegd via <http://link.springer.com.proxy.hanze.nl/article/10.1007/BF03087928/fulltext.html?view=classic>

Leavy, P. (2015). *Method meets art, Arts-Based Research Practise* (2e dr.). New York: The Guildford Press.

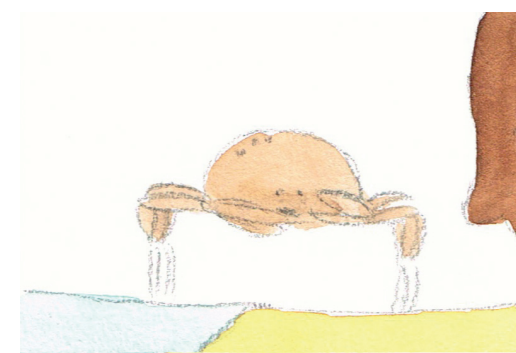
Mortelmans, D. (2013). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden* (4e dr.). Den Haag: Uitgeverij Acco.

Sants, H.J., (1964). Genealogical bewilderment in children with substitute parents. *British Journal of Medical Psychology* 37 (2) 133. Geraadpleegd via <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.2044-8341.1964.tb01981.x/abstract>

Shaffer, D. R. & Kipp, K. (2010). *Developmental Psychology: Childhood & Adolescence: Childhood and Adolescence* (8e dr.). Belmont: Cengage Learning.

Weedon, C. (2004). *Identity and Culture: Narratives of Difference and Belonging*. New York: Open University Press.

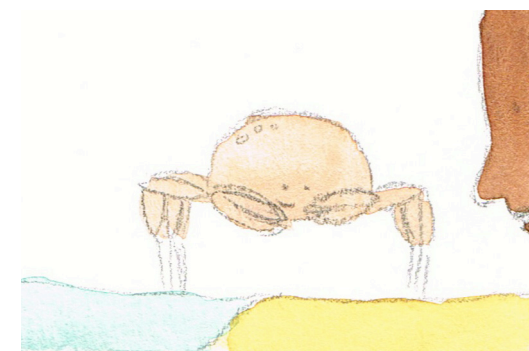
Wekker, G., Åsberg, C., Van der Tuin, I. & Frederiks, N. (2007). *Je hebt een Kleur, maar je bent Nederlands*. Eemnes: Drukkerij Image Team.

Wesseling, E. (2014). *Verwantschap weven: vertelpraktijken en culturele herinnering in transnationale adoptie* [Oratie]. Geraadpleegd via <http://digitalarchive.maastrichtuniversity.nl/fedora/get/guid:dae9a0b6-6798-4aa4-84ab-6e71f4a1738c/ASSET1>

Filmografie

Artémis Productions & Mosaique Films & France 3 Cinéma (Producer), & Boileau, L. & Henin, J. (Director). (2012), *Approved for Adoption*, Frankrijk: 2 Minutes Animation.

Bijlage

Tabel zeven levensfase Erik Erikson

Uit "Geadopteerd: een leven lang op zoek naar jezelf"¹⁰. Een psychosociaal model van de aanpassingen aan adoptie.

leeftijdperiode	Eriksons psychosociale taken	taken i.v.m. adoptie
Babyleeftijd ^a	Vertrouwen vs. wantrouwen	Je aanpassen aan de overgang naar een nieuw gezin Het ontwikkelen van een veilige hechting, speciaal in geval van uitgestelde plaatsing
Peuter- en kleuterleeftijd ^b	Autonomie vs. schaamte en twijfel; initiatief vs. schuldgevoel	Leren over geboorte en voortplanting Je aanpassen aan de eerste informatie over adoptie Inzien van verschillen in uiterlijk, speciaal bij interraciale en interlandelijke adoptie
Schoolleeftijd	Ijver vs. minderwaardigheid	De betekenis en implicaties begrijpen van het geadopteerd zijn Zoeken naar antwoorden m.b.t. je afkomst en de redenen waarom je bent afgestaan Fysieke verschillen van medegezinsleden onder ogen zien Het hoofd bieden aan het stigma dat aan adoptie kleeft Het hoofd bieden aan reacties van leeftijdgenoten op adoptie Het hoofd bieden aan het verlies dat met adoptie gepaard gaat

leeftijdperiode	Eriksons psychosociale taken	taken i.v.m. adoptie
Adolescentie	Ego-identiteit vs. identiteitsverwarring	Verdere verkenning van de betekenis en implicaties van het geadopteerd zijn Je adoptie in verband brengen met je besef van identiteit Je raciale identiteit onder ogen zien in geval van interraciale adoptie Fysieke verschillen van medegezinsleden onder ogen zien Afstand doen van de fantasie van de gezinsidylle Het hoofd bieden aan het verlies dat met adoptie gepaard gaat, speciaal voorzover het te maken heeft met het zelfbesef De mogelijkheid van het zoeken naar je biologische gezin overwegen
Vroege volwassenheid	Intimiteit vs. isolement	Verdere verkenning van de implicaties van adoptie, voorzover deze te maken heeft met de groei van het zelf en het ontwikkelen van intimiteit

leeftijdperiode	Eriksons psychosociale taken	taken i.v.m. adoptie
Middelbare leeftijd	Generativiteit ^c vs. stagnatie	Verdere overweging van de implicaties van adoptie, voorzover deze te maken heeft met het ouder wordende zelf De schepping van een psychische nalatenschap in harmonie brengen met je onbekende verleden Verdere overweging van zoeken Het hoofd bieden aan het verlies dat met adoptie gepaard gaat
Late volwassenheid	Ego-integriteit vs. wanhoop	Een definitieve oplossing vinden voor de implicaties van je adoptie in het kader van een terugblik op het leven

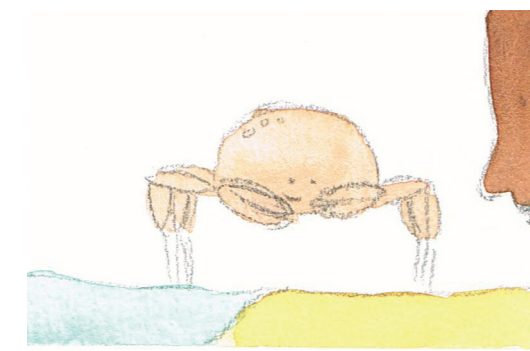
leeftijdperiode	Eriksons psychosociale taken	taken i.v.m. adoptie
		Laatste overweging van zoeken naar nog levende biologische familieleden

^a In dit stadium is er geen bewust besef van de adoptie.

^b In dit stadium is er een besef van de adoptie, maar de betekenis en de implicaties ervan worden nog slecht begrepen.

^c Generativiteit staat voor productiviteit en creativiteit (noot R.H.).

¹⁰ Noot. Uit "Geadopteerd: een leven lang op zoek naar jezelf," (p. 30 - 33 door Brodzinsky, D., Schechter, M. & Marantz Henig, R. (2008). Wommelgem: Veen Bosch & Keuning uitgevers n.v.

Uitleg bij de gebruikte kleuren

In eerste instantie heb ik vanuit de theorie thema's omschreven en deze kleuren gegeven. Het roze spectrum beslaat adoptie gerelateerde thema's. De blauwe kleuren zijn gekoppeld aan het thema identiteit, de groene aan kunst en de gele aan educatie.

Soms hebben de respondenten het over eenzelfde begrip, maar uit de context kun je halen dat de ene keer een ander thema bedoeld wordt dan een andere keer. Bijvoorbeeld het 'anders zijn' wordt door Erika steeds in relatie gezien met haar eigen niet-westerse uiterlijk en ze herkent daarin het 'anders zijn' van bijv. geïmmigreerde Chinezen naar Nederland. Zij gebruikt het 'anders zijn', door middel van die herkenning, als thema in haar kunst. Vandaar dat het begrip in het verhaal van Erika soms onder de categorie 'identiteit', in het blauw, valt en soms onder de categorie kunst valt, in het groene gebied.

Uit de tekst bleek, dat sommige thema's ook weer onder te verdelen waren in subthema's. Het hoofdthema 'adoptie' bleek uit veel subthema's te bestaan. Veel van wat de respondenten zeiden was adoptiegerelateerd, maar de ene keer ging het over het begin van de zoektocht naar biologische familie, de andere keer ging het over 'het altijd je best doen om goed gevonden te worden' en nog een andere keer ging het over de complexe familie structuur in het land van herkomst. Soms leken dit minieme verschillen, die niet relevant waren voor het onderzoek. Door de verhalen vaker te lezen en lijnen te zien tussen de verhalen, bleken de minieme verschillen toch erg betekenisvol. Zo gaven respondenten vaak aan dat ze altijd het gevoel hebben gehad dat ze moesten laten zien dat ze goed waren. Bedoelde ze of ze goed genoeg waren om te mogen blijven? In eerste instantie vond ik dit aansluiten bij de omschrijving door de respondenten over de waardering of dankbaarheid richting de adoptieouders. Ik heb deze thema's toch apart gecodeerd. Omdat ik de verhalen opnieuw las en de begrippen vaker tegen kwam zag ik dat er een wezenlijk verschil was in deze thema's. En het thema 'goed genoeg zijn' is voor de geadopteerde vaak een belangrijke reden geweest om op een bepaalde manier te handelen, apart van de thema's waardering of dankbaarheid.

Soms wordt er in een kort stukje tekst veel gezegd en lopen thema's in elkaar over, zoals uit het verhaal van Ranil blijkt. Hij heeft een afspraak om in Sri Lanka dansles te gaan geven. Hij doet dit, omdat hij de kinderen graag wil leren wat 'break' voor je kan doen, hij wil ze leren dat je daar je (negatieve) energie in kunt leggen en tegelijkertijd wil hij dat de breakdance wereld in Nederland 'levelt' met de breakdance wereld in Sri Lanka. Voor hem is het dus niet éézijdig les geven, maar ook iets terug krijgen als de breakdance wereld gegroeid is in Sri Lanka. Één persoonlijk doel voor hem is inspiratie opdoen in het land van herkomst, van de 'breakers', de geuren, kleuren, bewegingen, dieren, alles. Dit voorbeeld gaat dus zowel over het educatieve gedeelte, als uiting door middel van kunst, als over het eigen maken van het geboorteland door de geadopteerde. Dit stuk tekst is dus gecodeerd met meerdere thema's.

Vanuit de gecodeerde gekleurde verhalen is de tabel ingevuld. Hierin is per thema aangegeven hoe vaak er over gesproken is door de respondent. In de één na laatste kolom staat het totaal aantal genoemde keren bij elkaar opgeteld. In de laatste kolom 'totaal uniek' staat het totaal aantal respondenten dat het onderwerp noemt. Op deze manier kan er een verband gelegd worden tussen de waarde van een thema en de groep respondenten die erover spreekt.

besproken thema's ook in gebruikte theorie te benoemd	respondent 1	respondent 2	respondent 3	respondent 4 L	respondent 5 M	respondent 6	respondent 7	totaal genoemd	totaal uniek
praktische informatie over adoptie	2	1	2	2	2	4	3	16	7
adoptie - zoektocht	4	4	4	4	3	13	9	41	7
slecht gaan door adoptie thema	2	5	6	1		9	6	29	6
uitblinken	1		5		1	2	4	13	5
uniek zijn			2			1	1	4	3
erbij willen horen	1	1	1	1	6	2	4	16	7
laten zien dat je goed (genoeg) bent	1	1	2	2	2	6	2	16	7
racisme	4	2	1			6	6	19	5
taal land van herkomst leren	2	3	1	3	2	1	1	13	7
westerse blik	4	1	1	3	2	8	6	25	7
land van herkomst eigen maken (d.m.v. kunst)	1			1	1	3	1	7	5
identiteit	2	2	10	3	1	4	5	27	7
levensfase erikson	2	3	6	1		4	2	18	6
erbij willen horen	2		4	3	1	2	5	17	6
land van herkomst eigen maken (niet dmv kunst)	4	1	3	1	4	2	6	21	7
(n)ergens bij horen/ 'dubbele' identiteit	4		2	2			6	14	4
kunst	5	2	10	2	7	14	11	51	7
land van herkomst eigen maken (dmv kunst)	3	7	4		1	7	2	24	6
adoptie thema verwerken in kunst	13	5	4	5	3		9	39	6
educatie krijgen	5	7	6	4	7	8	8	45	7
educatie krijgen	3		5		2	13	3	26	5
besproken thema's niet in gebruikte theorie te genoemd									
steun hebben aan andere geadopteerden	5	1	2	3	3	5	3	22	7
dankbaarheid naar nederland			6	2	2	4		14	4
'nederlandse' familie is familie	2	1	2	2		4	2	13	6
ingewikkelde familie situatie in nederland	1	3	3	2	1	2	3	15	7
ingewikkelde familie situatie in land van herkomst	1	2	2	3	2	1	3	14	7
omgang met biologische familie		1	2	4	1	1		9	5
ondersteuning door geadopteerde aan familie in land van herkomst		2		2		1		5	3
vertrouwen						4		4	1
invloed van adoptie ouders/ aanpassen	1	1	4	1		1	8	16	6
nature/ nurture	3	2	3			1	3	12	5
verbonden voelen met niet-westerse mensen	2				1	1	1	5	4
energie in kunst	1	10		1	1	14		27	5
andere culturen dan westerse betrekken in kunst	5						5	10	2
onderzoek naar thuisgevoel	1						5	6	2
aandacht door adoptie verhaal in kunst	1	8			1		2	12	4
(door reizen) verandert je waarheid		2	3			9	3	17	4
onderzoek naar zichzelf	1					6		7	2
andere negatieve gebeurtenissen	1	1		1		4		7	4

- praktische informatie over adoptie
- adoptie - zoektocht
- slecht gaan door adoptie
- uitblinken
- uniek zijn
- erbij willen horen
- laten zien dat je goed (genoeg) bent
- racisme/ discriminatie
- taal land van herkomst
- westerse blik
- mooi verhaal
- identiteit
- levensfase erikson
- erbij willen horen brodzinsky
- land van herkomst eigen maken (niet dmv kunst)
- (n)ergens bij horen/ 'dubbele' identiteit
- kunst
- land van herkomst eigen maken (d.m.v. kunst)
- adoptie thema verwerken in kunst
- educatie krijgen
- educatie geven
- steun hebben aan andere geadopteerden
- dankbaarheid/ waardering naar nederland
- 'nederlandse' familie is familie
- ingewikkelde familie situatie in nederland
- ingewikkelde familie situatie in land van herkomst
- omgang met biologische familie/ aanpassen
- ondersteuning aan familie in land van herkomst
- vertrouwen
- invloed van adoptie ouders/ aanpassen
- nature/ nurture
- verbonden voelen met niet westerse mensen
- energie in kunst
- andere culturen dan westerse
- onderzoek naar thuisgevoel
- aandacht door adoptie verhaal in kunst
- waarheid veranderen door reizen
- onderzoek naar jezelf
- andere negatieve gebeurtenissen

